

YİRMİ DOKUZUNCU LEM'A

“ İmana dair âli bir tefekkürname, tevhide dair yüksek bir marifetname...”

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Kardeşlerim,

Bu tefekkürname çok ehemmiyetlidir. İmam-ı Ali'nin [r.a.] ona bir vecihte "**Âyetü'l-Kübrâ**" namını vermesi, tam kıymetini gösteriyor. Namaz tesbihatında aynelyakin derecesinde kalbe gelmiş, çok risaleleri netice vermiş, otuz sene akıl ve fikrin gıda ve ilâcı olmuş bir marifetnamedir. Bunu hem Lem'alar'ın başında, hem kırk elli adet müstakil makine ile yazılsa münasiptir.

Said Nursî

Yirmi sene evvel Eskişehir hapsinde tecrid-i mutlakta iken yazılan bir lem'adır.

İfade-i Meram

On üç seneden beri kalbim, aklımla imtizaç edip Kur'ân-ı Mu'cizü'l-Beyânın

“Tâ ki tefekkür edin. Tâ ki tefekkür etsinler.”

"Onlar kendi üzerlerindeki İlâhî san'at mucizelerini hiç düşünmezler mi? Gökleri, yeri ve ikisi arasındakileri Allah ancak hak ve hikmetle yaratmıştır...." Rum Sûresi, 30:8.

“ Tefekkür eden bir topluluk için deliller vardır.”

gibi âyetlerle emrettiği tefekkür mesleğine teşvik ettiği ve "**Bir saat tefekkür, bir sene nafîle ibadetten daha hayırlıdır.**" [el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, 1:310; Gazâlî, İhyâ-u Ulûmi'd-Dîn, 4:409 [Kitâbu't-Tefekkür]; el-Heysemî, Mecmeu'z-Zevâid, 1:78.] hadis-i şerifi, bazan bir saat tefekkür bir sene ibadet hükmünde olduğunu beyan edip tefekküre azîm teşvikat yaptığı cihetle, ben de bu on üç seneden beri meslek-i tefekkürde akıl ve kalbime tezahür eden büyük nurları ve uzun hakikatleri kendime muhafaza etmek için, işârat nev'inden bazı kelimâtı, o envâra delâlet etmek için değil, belki vücutlarına işaret ve tefekkürü teshil ve intizamı muhafaza için vaz' ettim. Gayet muhtelif Arabî ibarelerle kendi kendime o tefekkürde gittiğim zaman o kelimâtı lisanen zikrediyordum. Bu uzun zamanda ve binler defa tekrarında ne bana usanç geliyordu ve ne de verdiği zevk noksanlaşıyordu ve ne de onlara ihtiyac-ı ruhî zâil oluyordu. Çünkü bütün o tefekkürat, âyât-ı Kur'âniyenin lemeâtı olduğundan, âyâtın bir hassası olan usandırmamak ve halâvetini muhafaza etmek hassasının bir cilvesi, o tefekkür aynasında temessül etmiştir.

Bu âhirde gördüm ki, Risale-i Nur'un eczalarındaki kuvvetli ukde-i hayatiye ve parlak nurlar, o silsile-i tefekkürâtın lem'alarıdır. Bana ettikleri tesiri başka zatlara da edeceği düşüncesiyle, âhir ömrümde mecmuunu kaleme almak niyet etmiştim. Gerçi çok mühim parçaları risalelerde derc edilmiştir; fakat heyet-i mecmuasında başka bir kuvvet ve kıymet bulunacaktır.

Âhir-i ömür muayyen olmadığı için, bu hapisteki mahkûmiyetim ve vaziyetim ölümden daha beter bir şekil aldığından, âhir-i hayatı beklemeyerek, kardeşlerimin ısrar ve ilhahlarıyla, tağyir etmeyerek, o silsile-i tefekkürat Yedi Bab üstünde yazıldı.

Bu nevi kudsî hakikatlerin ekseriyet-i mutlakası namaz tesbihatında hatıra geldiklerinden, Sübhanallah, Elhamdü lillâh, Allahu ekber, Lâ ilâhe illâllah kudsî kelimelerinin herbirisi bir menba hükmüne geçtiğinden, aynen namaz tesbihatındaki tertip gibi yazılmak lâzım gelirken, o zaman tecritteki müşevveşiyet-i hal o tertibi bozmuş. Şimdi o Lem'anın Birinci Babı Sübhanallah, ikincisi Elhamdü lillâh, üçüncüsü Allahu ekber, dördüncüsü Lâ ilâhe illâllah'a dair olacak. Çünkü Şafiîlerin namaz tesbihatından ve duadan sonra otuz üç defa aynen Sübhanallah, Elhamdü lillâh, Allahu ekber gibi otuz üç defa da Lâ ilâhe illâllah'ı çok Şafiîler okuyorlar.

Said Nursî

BİRİNCİ BAB

On iki perde perde üstünde, burhan burhan içinde, delil delil içinde, bir çiçekten muhtelif nağamat ve mütenevvi lemeatla Nakkaş-ı Ezelîyi kalbe gösteriyor, aklın gözünü baktırıyor.

Sübhanallah'a dair. Üç fasıldır.

Birinci Fasıl

Bismillâhirrahmânirrahîm

Sen her kusurdan ve ehl-i dalâletin efkâr-ı bâtilasından münezzehsin. Sen öyle bir Zât-ı Zülcelâlsin ki,

- semâ, yıldızlarının ve güneşlerinin ve aylarının kelimeleriyle ve bütün bunlardaki hikmet remizleriyle,
- dünya semâsı, bulutlarının ve gök gürültüsünün ve şimşeklerin ve yağmurların kelimeleriyle ve bütün bunlardaki faydaların işaretiyle,
- yeryüzü, madenlerinin ve nebatlarının ve ağaçlarının ve hayvanatının kelimeleriyle ve bütün bunlardaki intizamâtın delâletiyle,
- nebat ve ağaçlar ise, yapraklar ve çiçekler ve meyveler kelimatıyla ve bütün bunların muhtaç zevilhayata menfaatlerinin tasrihatiyle,
- çiçekler ve meyveler ise, tohumlarının ve kanatçıklarının ve çekirdeklerinin ve onlardaki acaib-i san'atın kelimatıyla,

- çekirdekler ve tohumlar ise, bilmüşahede sümbüllerinin lisanıyla ve habbeciklerinin kelimeleriyle,
- herbir nebat ise-tomurcuklarının inkişafı sırasında, müzeyyen çiçeklerinin ve muntazam sümbüllerinin ağzıyla yavrularının tebessümü hengâmında gayet vazih ve zahir bir surette görüldüğü gibi-ölçülü tohumlarının ve intizamlı habbeciklerinin kelimeleriyle, şekillerinin ve o şekiller içindeki renklerinin ve o renkler içindeki tadlarının ve o tatmaklar içindeki güzel kokularının ve o güzel kokular [On iki perde perde üstünde, burhan burhan içinde, delil delil içinde, bir çiçekten muhtelif nağamat ve mütenevvi lemeatla Nakkaş-ı Ezelîyi kalbe gösteriyor, aklın gözünü baktırıyor.] içindeki nakışlarının ve o nakış içindeki ziynetinin ve o ziynet içindeki boyasının ve o boya içindeki san'atın ve o san'at içindeki tevzinin ve o tevzin içindeki tanzimin ve o tanzim içindeki mizanın ve o mizan içindeki nizamın lisanıyla, Seni hamdinle tesbih ederler.

O nebatlardan her biri, çiçeklerinin zarif gözlerinden ve sümbüllerinin tazecik dişlerinden takattur eden ve Sen'in kendini kullarına tanıtip sevdiren taarrüf ve teveddüdünün cilvelerindeki lemeattan tereşşuh eden bir tarifile, Senin tecelliyât-ı sıfâtını tavsif, cilve-i esmâni tarif ve teveddüdünü tefsir eder.

Sen her kusurdan münezzehsin, ey Vedûd ve ey Mâruf! San'atın ne kadar güzel, ne kadar süslü, ne kadar mükemmeldir Senin!

Sen her türlü kusurdan münezzeh öyle bir Zât-ı Zülcemalsin ki, bütün ağaçlar,

- tomurcuklarının açması ve çiçeklerinin inkişafı, yapraklarının tezayüdü, meyvelerinin olgunlaşp dallarının ellerinde mâsum çocuklar gibi oynaşması hengâmında,
- kereminle yeşillenen yapraklarının ve lûtfunla tebessüm eden çiçeklerinin ve rahmetinle gülen meyvelerinin ağzıyla,
- acaib-i hilkat içindeki kesret-i tenevvünün ve o kesret-i tenevvü içindeki muhtelif etlerinin ve o muhtelif etlerdeki şekillerin ve o şekillerdeki renklerin ve o renkler içindeki güzel kokuların ve o güzel kokular içindeki ayrı ayrı tadların ve o tadlar içindeki nakışların ve o nakışlar içindeki ziynetlerin ve o ziynetlerdeki boyaların ve o boyalar içindeki san'atın ve o san'at içindeki tevzinin ve o tevzin içindeki tanzimin ve o tanzim içindeki mizanın ve o mizan içindeki nizamın lisanıyla, [Bu on beş delil delil içinde, burhan burhan içinde, Sâni-i Zülcelâle işaret ediyor.] Seni hamdinle tesbih eder.

Bütün o ağaçlar, Senin kendini mahlûkatına yakından tanıtan ve sevdiren tahabbüb ve taarrüfünün cilvelerindeki lem'alardan tereşşuh eden ve onların ağızlarından damlayan katrelerle Senin sıfâtını tavsif, esmâni tarif ve masnuatına tahabbub ve taarrüfünü tefsir ederler. Öyle ki, güya çiçek açmış herbir ağaç, güzel yazılmış manzum bir kasidedir ki, o kaside Fâtır-ı Zülcelâlin medâyih-i bâhiresini inşad edip, şâirâne, lisan-ı hal ile söylüyor.

Veyahut o çiçek açmış her bir ağaç, binler bakar ve baktırır gözlerini açmış, tâ Sâni-i Zülcelâlin neşir ve teşhir olunan acaib-i san'atını bir iki gözle değil, belki binler gözlerle baksın-tâ ehl-i dikkati öyle baktırsın.

Veyahut o çiçek açan her bir ağaç, umumî bayram olan baharın içindeki hususî bayramında ve resmigeçit-misal bir anda, yeşillenmiş âzâlarını en süslü müzeyyenatla süslemiş tâ ki, onun Sultan-ı Zülcelâli ona ihsan ettiği hedâyâyı ve letâifi ve âsâr-ı nuraniyesini müşahede etsin. Hem meşher-i san'at-ı İlâhiye olan zemin yüzünde ve bahar mevsiminde, murassaat-ı rahmetini enzâr-ı halka teşhir etsin ve şecerin hikmet-i hilkatini beşere ilân etsin.

Sen her kusurdan münezzehsin. İhsanın ne güzeldir Senin: beyanın ne kadar âşikâr, burhanın ne kadar bâhir, zâhir ve münevverdir. Sen her kusurdan münezzehsin; ne kadar aciptir san'atın Senin!

Hikmetlerinin delâletiyle, ışığın parlaması Sen'in tenvirin ve Senin teşhirinledir.

Rüzgârın dalgalanması-hususan ses naklindeki-vazifelerinin sırrıyla, Senin tasrifin ve tavzifinledir.

Faydalarının işaretiyle, nehirlerin çağlaması Sen'in tedhirin ve teshirinledir.

Taşların ve madenlerin süslenmesi-hususan ses ve muhaberatın naklindeki-hassa ve menfaatlerinin remziyle, Senin tedbirin ve tasvirinledir.

Çiçeklerin acaib-i hikmetle tebessümü Sen'in tahsinin ve tezyininledir.

Faydalarının delâletiyle, meyvelerin süslenmesi Sen'in in'âmın ve ikramınladır.

Şerâit-i hayatlarındaki intizamın işaretiyle, kuşların ötüşmeleri Sen'in onları birbiriyle anlaştıran ve konuşurmanladır.

Faydalarının şهادetiyle, yağmur damlalarının ihtizazı, Sen'in tenzilin ve tafdilinledir.

Harekâtındaki hikmetlerin şهادetiyle, ayların hareketi Sen'in takdirin, tedbirin, tedvir ve tenvirinledir.

Sen her türlü kusurdan münezzehsin; ne münevverdir burhanın, ne âşikârdır saltanatın Senin!

İkinci Fasıl

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Senin senânı ben ifade edemem, kemal sıfatlarını saymakla bitiremem. Sen ancak Furkan'ında kendi zâtını senâ ettiğin gibi ve Senin izinle Habibinin Seni senâ ettiği gibi ve Senin intakınla bütün masnuatının Seni senâ ettiği gibi bir Zât-ı Zülcelâlsin.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Biz Sana lâıyk bir marifetle Seni tanıyamadık, ey bütün masnuatındaki mucizatiyla ve bütün mahlûkatının tavsifatıyla ve bütün mevcudatının tarifatiyla ancak tarif edilen Mâruf!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Biz Sana lâıyk bir zikirle Seni zikredemedik, ey bütün mahlûkatının lisaniyla ve kitab-ı kâinatının kelimeleri olan bütün mevcudatın nefisleriyle ve mahlûkatın olan bütün zevilhayatın hayatlarıyla Sana sundukları tahiyyelerle ve bütün ağaç ve nebatların ihtizazla zikretmekte olan bütün mevzun yapraklarıyla zikredilen Mezkûr!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Biz, Senin hak şükrünü edâ edemedik, ey herkesin gözü önündeki bütün ihsânâtının senâlarıyla ve kâinat çarşısındaki bütün in'âmâtının ilânâtıyla ve enzâr-ı mahlûkat önündeki rahmet ve nimetinin bütün manzum meyveleriyle ve bütün ağaç ve nebatların dallarına dizilmiş bütün mevzun ve muntazam çiçek ve salkımların tahmidatiyla şükür ve senâsı okunan Mezkûr!

Sen her kusurdan münezzehsin. Şânın ne büyük, burhanın ne müzeyyen, ne kadar zâhir ve bâhirdir Senin!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Biz Sana lâıyk bir ibadetle kulluk edemedik, ey bütün melâikenin ve bütün zevilhayatın ve bütün anâsır ve mahlûkatın kemâl-i itaat ve imtisal ve intizam ve ittifak ve iştiyakla ettikleri bütün ibadetlerin mercii olan Mâbud!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Biz Sana lâıyk bir tesbihatla Seni tesbih ve tenzih edemedik, ey "Kendisini hamd ile tesbih etmeyen hiçbir varlık bulunmayan ve yedi gök ve yer ve içindekiler tarafından tesbih edilen" [İsrâ Sûresi, 17:44.] Zât!

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Gök ve yer, bütün masnuatının bütün tesbihatiyla ve bütün mahlûkatının bütün tahmidatiyla, Seni hamdinle tesbih eder.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Yer ve gök, bütün peygamberlerinin ve bütün velîlerinin ve bütün meleklerinin-salât ve selâmın onlar üzerine olsun-bütün tesbihatiyla Seni hamdinle tesbih eder.

Sen bütün kusurlardan, noksan sıfatlardan, aczden ve şerikten münezzehsin. Kâinat, Habib-i Ekreminin [a.s.m.] bütün tesbihatiyla ve Resul-ü Âzâminin bütün tahmidatiyla-efdal-i salâvat ve etemm-i teslimatın onlar üzerine olsun-Seni hamdinle tesbih eder.

Sen her kusurdan münezzehsin öyle bir Zât-ı Zülcelâlsin ki Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın tesbihatının sadâlarıyla bu kâinat Seni hamd ile tesbih eder. Evet, tesbihatının sadâlarıyla asırları dalga dalga ve milletleri bölük bölük çınlatan odur.

Allahım, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın tesbihat sadâlarını, kıyamet gününe kadar kâinatın sayfalarında ve zamanın yapraklarında daim kıl.

Sen her kusurdan münezzehe öyle bir Zât-ı Zülcelâlsin ki, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın âsâr-ı şeriatıyla dünya seni hamd ile tesbih eder. Allahım, dünyayı kıyamet gününe kadar Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın diyanetiyle dünyayı kıyamet gününe kadar müzeyyen kıl.

Sen her kusurdan münezzehe öyle bir Zât-ı Zülcelâlsin ki, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın lisanıyla dünya Senin azamet-i kudretinin arşı altında bir sâcid olarak Seni hamd ile tesbih eder. Allahım, dünyayı kıyamet ve diriliş gününe kadar Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın lisanıyla, bütün aktarıyla hep böyle konuşur.

Sen her kusurdan münezzehe öyle bir Zât-ı Zülcelâlsin ki, her yerde ve her zamanda bütün mü'min erkekler ve bütün mü'min kadınlar, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın lisanıyla seni hamd ile tesbih eder. Allahım, erkek ve kadın bütün mü'minleri, Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın tesbihatının sadâlarıyla kıyamet gününe kadar hep böyle konuşur.

Üçüncü Fasıl

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Vâhid-i Ehad ki, zıddan, nidden, şerikten pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Kadîr-i Ezelî ki, kendine muîn ve vezir edinmekten pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Kadîm-i Ezelî ki, sonradan vücuda gelen ve zeval bulup giden mevcudata müşabehetten pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Vâcibü'l-Vücut ki, nazîri mümteni, Ondan başka herşeyin varlığı ve yokluğu müsavi, kendisi ise mümkinatın mahiyetleri icabı olan kusurlardan pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Zât-ı Zülcelâl ki, "Onun benzeri hiçbir şey yoktur. O herşeyi hakkıyla işiten Semî' ve herşeyi hakkıyla gören Basîrdir" [Şûra Sûresi, 42:11] ve kâsır ve hatâlı vehimlerin her türlü tasavvurâtından pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Zât-ı Zülcelâl ki, "Göklerde ve yerde en yüce sıfatlar Onundur. O kudreti herşeye galip olan Azîz ve hikmeti herşeyi kuşatan Hakîmdir" [Rûm Sûresi, 30:27.] ve nâkıs ve bâtil akidelerin her türlü tavsifatından pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Kadîr-i Mutlak ki, aczden ve ihtiyaçtan pâk, berî ve müstağnîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. Onun zâtında ve sıfâtında ve ef'âlinde kusurdan ve noksandan pâk ve berî olduğuna kâinatın kemâlâtı şahittir. Çünkü kâinatta kemal ve cemal namına ne varsa, hads-i sâdıkla ve kat'î burhanlarla ve vâzih delillerle sabittir ki, o kemal ve cemalin hepsi, o münezzehten Zâtın kemaline nisbetle bir zayıf gölgeden ibarettir. Zira tenvir ancak nuranîden gelir, başka türlü olamaz. Aynaların faniliğine ve mazharların seyyaliyetine rağmen cemal ve kemalin devam etmesi bunu gösterdiği gibi; eâzım-ı beşerden meşrepleri muhtelif, keşfiyatları müttelik pek büyük bir cemaatin icmâ ve ittifakıyla da sabittir ki, kâinattaki kemâlât, Zât-ı Vâcibü'l-Vücutun envâr-ı kemâlinin bir gölgesidir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O ezeli, ebedî ve sermedî Zât-ı Zülcelâl ki, sonradan vücuda gelip teceddüd ve tekâmüle tâbi olan mevcudatın lâzımı olan tagayyür ve tebeddülden pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Hâlık-ı Kevn ve Mekân ki, kesif ve kesir ve mukayyed ve mahdud olan maddî varlıkların lâzımı olan tahayyüz ve tecezzîden pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Kadîm-i Bâkî ki, hudus ve zevalden pâk ve berîdir.

Celâl sahibi olan Allah her türlü kusurdan münezzehtir. O Vâcibü'l-Vücut ki, doğurmak ve doğurulmaktan, başka varlıkların vücuduna girmek ve onlarla birleşmekten, hasr ve tahdit edilmekten, kendisine yakışmayan ve vücub-u vücuduna münasip düşmeyen ve ezeliyet ve ebediyetine muvafık olmayan şeylerden pâk ve berîdir.

Onun celâli pek yücedir ve Ondan başka ilâh yoktur.

İKİNCİ BAB

Risale-i Nur'un fikirden sonra en mühim esası şükür olduğundan şükür ve hamdin ekser meratip ve hakikatları Risale-i Nur'un eczalarında kemal-i izah ile beyan edildiğinden burada onlara iktifaen gayet muhtasar bir surette iman nimetine mukabil olan hamdin birkaç mertebeleri zikredilecektir. İman nimetinin mertebelerine göre hamdin mertebeleri var.

Bu İkinci Bab, "Elhamdülillâh" hakkındadır.

İkinci Bab ile tâbir edilen şu risalecikte "Elhamdü lillâh" cümlesini insanlara dedirten imanın sonsuz fayda ve nurlarından, yalnız dokuz tane beyan edilecektir.

Birinci nokta :

Evvelâ iki şey ihtar edilecektir.

1. Felsefe, herşeyi çirkin, korkunç gösteren siyah bir gözlüktür. İman ise, herşeyi güzel, ünsiyetli gösteren şeffaf, berrak, nuranî bir gözlüktür.

2. Bütün mahlûkatla alâkadar ve herşeyle bir nevi alışverişi olan ve kendisini abluka eden şeylerle lâfzan ve mânen görüşmek, konuşmak, komşuluk etmeye hilkaten mecbur olan insanın sağ, sol, ön, arka, alt, üst olmak üzere altı ciheti vardır.

İnsan, mezkûr iki gözlüğü gözüne takmakla, mezkûr cihetlerde bulunan mahlûkatı, ahvâli görebilir.

Sağ cihet : Bu cihetten maksat, geçmiş zamandır. Binaenaleyh, felsefe gözlüğü ile sağ cihete bakıldığı zaman, mâzi ülkesinin kıyameti kopmuş, altı üstüne çevrilmiş, karanlıklı, korkunç, büyük bir mezaristanı andıran bir şekilde görünecektir. Ve bu görünüşte insan pek büyük bir dehşete, vahşete, meyusiyete maruz kaldığında şüphe yoktur.

Fakat iman gözlüğüyle o cihete bakıldığı zaman, hakikaten o ülkenin altı üstüne çevrilmiş bir şekilde görünürse de, fakat can telefi yoktur. Mürettebatı, sâkinleri daha güzel, nuranî bir âleme nakledilmiş oldukları anlaşılıyor. Ve o kabirler, çukurlar da, nuranî bir âleme girmek için kazılan yeraltı tünelleri şeklinde telâkki edilecektir. Demek imanın insanlara verdiği sürur, ferahlık, itmi'nan, inşirah, binlerce "Elhamdü lillâh" dedirten bir nimettir.

Sol cihet : Yani, gelecek zamana, felsefe gözlüğü ile bakıldığı zaman, bizleri çürütecek, yılan ve akreplere yedirip imha edecek, zulümatlı, korkunç, büyük bir kabir şeklinde görünecektir.

Fakat iman gözlüğüyle bakılırsa, Cenâb-ı Hakkın, Hâlık, Rahmân, Rahîmin insanlara ihzar ettiği çeşit çeşit nefis, leziz, me'külât ve meşrubata zarf olan bir mâide ve bir sofrayı Rahmânî şeklinde görünecektir. Ve binlerce "Elhamdü lillâh" okutturarak tekrar ettirecektir.

Üst cihet : Yani, semâvât cihetine felsefe ile bakan bir adam, şu sonsuz boşlukta, milyarlarca yıldız ve kürelerin at koşusu gibi veya askerî bir manevra gibi yaptıkları pek sür'atli ve muhtelif hareketlerinden büyük bir dehşete, vahşete, korkuya mâruz kalacaktır.

Fakat imanlı bir adam baktığı vakit o garip, acip manevranın bir kumandanın emri ile nezareti altında yapıldığı gibi, semâvât âlemini tezyin eden ve o yıldızların bize de ziyadar kandiller şeklinde olduklarını görecektir ve o atlar koşusunda korku, dehşet değil, ünsiyet ve muhabbet edecektir. Âlem-i semâvâtı şöylece tasvir eden iman nimetine elbette binlerce "Elhamdü lillâh" söylemek azdır.

Alt cihet : Yani, arz âlemine felsefe gözüyle bakan insan, küre-i arzı başıboş, yularsız, şemsin etrafında serseri gezen bir hayvan gibi veya tahtası kırık, kaptansız bir kayık gibi görür ve dehşete, telâşa düşer.

Fakat iman ile bakarsa, arzın Rahmânî bir sefine olup, Allah'ın kumandası altında bütün me'külât, meşrubat, melbûsatiyla beraber, nev-i beşeri tenezzüh için şemsin etrafında gezdiren bir sefine şeklinde görür. Ve imandan neş'et eden şu büyük nimete büyük büyük elhamdü lillâh'ları söylemeye başlar.

Ön cihet : Felsefeci bir adam bu cihete bakarsa görür ki, bütün canlı mahlûkat-insan olsun, hayvan olsun-kafile-bekafile, büyük bir sür'atle o cihete gidip kaybolurlar. Yani, ademe gider, yok olurlar. Kendisinin de o yolun yolcusu olduğunu bildiğinden, teessüründen çıldıracak bir hale gelir.

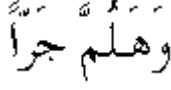
Fakat iman nazarıyla bakan bir mü'min, insanların o cihete gidişleri, seyahatleri adem âlemine değil, göçebeler gibi bir yayladan bir yaylaya bir intikaldir. Ve fâni menzilden bâki menzile, hizmet çiftliğinden ücret dairesine, zahmetler memleketinden rahmetler memleketine göç etmek olup, adem âlemine gitmek değil diye bu ciheti memnuniyetle karşılar. Fakat yol esnasında ölüm, kabir gibi görünen meşakkatler netice itibarıyla saadetlerdir. Çünkü nuranî âlemlere giden yol kabirden geçer ve en büyük saadetler büyük ve acı felâketlerin neticesidir. Meselâ, Hazret-i Yusuf, Mısır azizliği gibi bir saadete, ancak kardeşleri tarafından atıldığı kuyu ve Zeliha'nın iftirası üzerine konulduğu hapis yoluyla nâil olmuştur.

Ve kezâ, rahm-ı mâderden dünyaya gelen çocuk, mâhut tünelde çektiği sıkıcı, ezici zahmet neticesinde dünya saadetine nâil oluyor.

Arka cihet: Yani geride gelenlere felsefe nazarıyla bakılırsa, "Yâhu, bunlar nereden nereye gidiyorlar ve niçin dünya memleketine gelmişlerdir?" diye edilen suale bir cevap alınamadığından, tabîî, hayret ve tereddüt azabı içinde kalınır.

Fakat nur-u iman gözlüğüyle bakarsa, insanların kâinat sergisinde teşhir edilen garip, acip kudretin mucizelerini görmek ve mütalâa etmek için Sultan-ı Ezelî tarafından gönderilmiş mütalâacı olduklarını anlar. Ve bunlar o mucizenin derece-i kıymet ve azametine ve Sultan-ı Ezelînin azametine derece-i delâletlerine kesb-i vukuf ettikleri nisbetinde derece ve numara aldıktan sonra, yine Sultan-ı Ezelînin memleketine dönüp gideceklerini anlar ve bu anlayış nimetini kendisine îras eden iman nimetine "Elhamdü lillâh" diyecektir.

Mezkûr zulmetleri izale eden iman nimetine "Elhamdü lillâh" diye edilen hamd dahi bir nimet olduğundan, ona da bir hamd lâzımdır. Bu ikinci hamd'e de üçüncü bir hamd,

üçüncüye dördüncü hamd lâzım.

Demek, bir hamd-i vâhiden doğan hamdlerden ibaret gayr-i mütenâhi bir silsile-i hamdiye husule geliyor.

İkinci nokta

Cihât-ı sitteyi tenvir eden iman nimetine de "Elhamdü lillâh" demesi lazımdır. Çünkü iman cihât-ı sittenin zulûmatını izale etmekle def-i belâ kabilinden büyük bir nimet sayıldığı gibi, tabî o cihât-ı sitteyi tenvir ettiği cihetle de celbü'l-menâfi kabilinden ikinci bir nimet sayılır. Binaenaleyh insan fitrî bir medeniyete sahip olduğundan, cihât-ı sittede bulunan mahlûkatla alâkadar olur ve iman nimetiyle de cihât-ı sitteden istifade edebilmesi imkânı vardır.

Binaenaleyh, "Her nerede kibleye yönelirseniz Allah'ın rızâsı oradadır." [Bakara Sûresi, 2:115.] âyet-i kerîmesinin sırrıyla, cihât-ı sitteden herhangi bir cihette olursa insan tenevvür eder. Hattâ mü'min olan bir insanın dünyanın kuruluşundan sonuna kadar uzanan mânevî bir ömrü vardır. Ve insanın bu mânevî ömrü, ezelden ebede uzanan bir hayat nurundan medet ve yardım alır.

Ve kezâ cihât-ı sitteyi tenvir eden iman sayesinde, insanın şu dar zaman ve mekânı geniş ve rahat bir âleme inkılâp eder. Bu büyük âlem bir insanın hanesi gibi olur ve mâzi, müstakbel zamanları, insanın ruhuna, kalbine bir zaman-ı hal hükmünde olur. Aralarında uzaklık kalkıyor.

Üçüncü nokta

İmanın istinad ve istimdat noktalarını hâvi olmasından, "Elhamdülillâh" demesi iktiza eder.

Evet, nev-i beşer, aczi ve düşmanların kesreti dolayısıyla dayanacak bir nokta-i istinada muhtaçtır ki, düşmanlarını def için o noktaya iltica etsin. Ve kezâ, kesret-i hâcât ve şiddet-i fakr dolayısıyla da istimdat edecek bir nokta-i istimdada muhtaçtır ki, onun yardımıyla ihtiyaçlarını def etsin.

Ey insan! Senin nokta-i istinadın ancak ve ancak Allah'a olan imandır. Ruhuna, vicdanına nokta-i istimdat ise ancak âhirete olan imandır. Binaenaleyh, bu her iki noktadan haberi olmayan bir insanın kalbi, ruhu tevahhuş eder, vicdanı daima muazzep olur. Lâkin, birinci noktaya istinad ve ikincisinden de istimdat eden adam, kalben ve ruhen pek çok zevk ve lezzetleri, ünsiyetleri hisseder ki, hem mütesellî, hem vicdanı mutmain olur.

Dördüncü nokta

İman nuru, lezâiz-i meşrûanın zevâle başladıkları zaman hâsıl olan elemeleri, emsalinin vücut ve gelmekle olduklarını göstermekle izale eder.

Ve kezâ, nimetlerin devam edip tenakus etmemesini, nimetlerin menbainı göstermekle temin eder.

Ve kezâ, firak ve ayrılmaların elemelerini, teceddüd-ü emsalinin lezzetini göstermekle izale eder. Yani zeval düşüncesiyle bir lezzette çok elemeler olur ki, iman o elemeleri teceddüd-ü emsaliyle ihtar ve izale eder. Maahâzâ, lezzetlerin teceddüdünde de başka lezzetler vardır. Evet, bir semerenin şeceresi olmasa, o semerede münhasır kalan lezzet, onun yemesiyle zâil olur ve zevâli de mûcib-i teessür olur. Fakat o semerenin şeceresi mâruf ise, o semerenin zevâlinden elem hâsıl olmuyor; çünkü yerine gelen var. Ve aynı zamanda, teceddüd haddizâtında bir lezzettir.

Ve kezâ ruh-u beşeri en ziyade sıkı, ayrılmalardan neş'et eden elemelerdir. Nur-u iman o elemeleri teceddüd-ü emsal ve tahaddüs-ü visâl ümidiyle izale eder.

Beşinci nokta

İnsan şu mevcudatta kendisine düşman ve ecnebî tevehhüm ettiği veya ölümler, yetimler gibi hayatsız perişan vehmettiği şeyleri nur-u iman, ahbab ve kardeş sıfatıyla gösterir ve hayattar tesbihhân [tesbih eden] şeklinde irâe eder.

Yani, gafletle bakan adam, âlemin mevcudâtını düşman gibi muzır telâkki ederek tevahhuş eder. Ve eşyayı ecnebîler gibi görür. Çünkü dalâlet nazarında mâzi ve istikbâl zamanlarındaki eşya arasında uhuvvet, kardeşlik rabitası ve bağlanış yoktur. Ancak eşya arasında küçük, cüz'î bir alâka olur. Binaenaleyh, ehl-i dalâletin yekdiğerine olan uhuvvetleri, binler senelik uzun bir zamanda bir dakika kadardır.

Ve kezâ, iman nazarında bütün ecrâmı, hayattar ve birbirine ünsiyetli olduklarını görüyor. Ve her bir cirmin lisan-ı haliyle Hâlıkına tesbihat yapmakta olduğunu gösteriyor. İşte, bu itibarla, bütün ecrâmın kendilerine göre bir nevi hayat ve ruhları vardır. Binaenaleyh imanın şu görüşüne nazaran o ecrâmda dehşet, vahşet yoktur, ünsiyet ve muhabbet vardır.

Dalâlet nazarı, matluplarını tahsil etmekten âciz olan insanların sahipsiz, hâmîsiz olduklarını telâkki eder ve hüzn, keder, aczlerinden dolayı ağlayan yetimler gibi

zanneder. İman nazarı ise, canlı mahlûkata, ağlar yetimler gibi değil, ancak mükellef memur, muvazzaf zâkir ve tesbihhân ibâd sıfatıyla bakar.

Altıncı nokta

Nur-u iman, dünya ve âhiret âlemlerini çeşit çeşit nimetlere mazhar iki sofraya tasvir eder ki, mü'min olan kimse iman eliyle ve zâhirî, bâtinî duygularıyla ve mânevî, ruhî olan letaifiyle o sofralardan istifade ediyor. Dalâlet nazarında ise, zevilhayatın daire-i istifadesi küçülür, maddî lezzetlere münhasırdır.

İman nazarında, semâvât ve arzı ihâta eden bir daire kadar tevessü eder. Evet, bir mü'min, güneşi kendi hanesinin damında asılmış bir lüküs, kameri bir idare lâmbası addedebilir. Bu itibarla şems, kamer, kendisine bir nimet olur. Binaenaleyh mü'min olan zâtın daire-i istifadesi semâvâttan daha geniş olur.

Evet, Kur'ân-ı Mucizü'l-Beyan

"Güneşi ve ayı da sizin hizmetinize verdi." [İbrahim Sûresi, 14:33.]

"Yerde olanları da sizin hizmetinize vermiştir." [Hac Sûresi, 22:65.]

âyetlerin belâgatı ile imandan neş'et eden şu harika ihsanlara, in'âmlara işaret ediyor.

Yedinci nokta

Nur-u iman ile bilinir ki, Allah'ın varlığı bütün nimetlerin fevkinde öyle büyük bir nimettir ki, sonsuz nimetlerin envânı, nihayetsiz ihsanların cinslerini, sayısız atiyelerin sınıflarını hâvi bir menba, bir kaynaktır. Binaenaleyh, zerrât-ı âlemin adedince iman nimetlerine hamd ü senâ etmek bir borçtur. Risale-i Nur'un eczasında bir kısmına işaretler yapılmıştır. Maahâzâ, iman-ı billâhdan bahseden Risale-i Nur'un cüzleri, bu nimetten perdeyi kaldırarak gösteriyor.

"Elhamdü lillâh" lâm-ı istiğrakla işaret ettiği umum hamdlerle hamd edilmesi lâzım olan nimetlerden birisi de, Rahmâniyet nimetidir. Evet, Rahmâniyet, zevilhayattan rahmete mazhar olanların sayısınca nimetleri tazammun etmiştir. Çünkü bilhassa insan, her bir zîhayatla alâkadardır. Bu itibarla insan her zîhayatın saadetiyle saidleşir ve elemeleriyle müteessir olur. Öyleyse, herhangi bir fertte bulunan bir nimet, arkadaşlarına da bir nimettir.

Ve kezâ, validelerin şefkatleriyle nimetlenen çocukların sayısınca nimetleri tazammun edip ona göre hamdlere, senâlara kesb-i istihkak edenlerden birisi de rahîmiyettir. Evet, annesiz aç bir çocuğun ağlamasından müteessir ve acıyan bir vicdan sahibi, elbette validelerin çocuklarına olan şefkatlerinden zevk alır, memnun ve mahzuz olur. İşte, bu gibi zevkler birer nimettir, hamd ve şükürler ister.

Ve kezâ, kâinatta mündemiç hikmetlerin bütün envâ ve efradı adedince hamd ve şükürleri iktiza edenlerden birisi de hakîmiyettir. Zira insanın nefsi, Rahmâniyetin

cilveleriyle, kalbi de Rahîmiyetin tecelliyatıyla nimetlendikleri gibi, insanın akli da hakîmiyetin letaifiyle zevk alır, telezzüz eder. İşte, bu itibarla ağız dolusu ile "Elhamdü lillâh" söylemekle hamd ü senâları istilzam eder.

Ve kezâ, Esmâ-i Hüsnâdan "Vâris" isminin tecelliyatı adedince ve babalar gibi usulün zevâlinden sonra bâki kalan fûrûatın sayısınca ve âlem-i âhiretin mevcudatı adedince ve uhrevî mükâfatları almaya medar olmak üzere hıfzedilen beşerin amelleri sayısınca, sadâsı ile şu fezayı dolduracak kadar büyük bir "Elhamdü lillâh" ile hamd edilecek hafziyet nimetidir. Çünkü, nimetin devamı, nimetin zâtından daha kıymetlidir. Lezzetin bekası, lezzetten daha lezizdir. Cennette devam, cennetin fevkindedir. Ve hâkeza...

Binaenaleyh, Cenâb-ı Hakkın hafziyeti tazammun ettiği nimetler, bütün kâinatta mevcut, bütün nimetlerden daha çok ve daha üstündedir. Bu itibarla dünya dolusu ile bir "Elhamdü lillâh" ister.

Şu zikredilen dört isme, bâki kalan Esmâ-i Hüsnâyı kıyas et ki, herbir isimde sonsuz nimetler bulunduğu için sonsuz hamdleri, şükürleri istilzam eder.

Ve kezâ, bütün nimet hazinelerini açmak salâhiyetinde olan, nimet-i imana vesile olan Hazret-i Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâm dahi öyle bir nimettir ki, nev-i beşer ilelebed o zâtı [a.s.m.] medh ü senâ etmeye borçludur. Ve kezâ, maddî ve mânevî bütün nimetlerin envâina fihriste ve kaynak olan İslâmiyet ve Kur'ân nimeti de gayr-ı mütenâhi hamdleri bil'istihkak istilzam eder.

Sekizinci nokta

Öyle bir Allah'a hamd olsun ki, kâinat ile tâbir edilen şu kitab-ı kebîr ve onun tefsiri olan Kur'ân-ı Azîmüşşanın beyanına göre bütün babları ile fasılları ve bütün sayfaları ile satırları ve bütün kelimatı ile harfleri, o Zât-ı Akdese, sıfât-ı cemâliye ve kemâliyesini izhar ile hamd ü senâhandır. Şöyle ki:

O kitab-ı kebîrin herbir nakşı, küçük olsun, büyük olsun, karınca kaderince, Vâhid ve Samed olan Nakkaşının evsaf-ı celâliyesini izhar ile hamd-ü senâlar eder. Ve kezâ, o kitabın herbir yazısı, Rahmân ve Rahîm olan Kâtibinin evsâf-ı cemâlini göstermekle senâhan oluyor. Ve kezâ, o kitabın bütün yazıları noktaları, nakışları, Esmâ-i Hüsnânın tecelliyat ve cilvelerine mâkes ve mazhar olmak cihetiyle, o Zât-ı Akdesi takdis, tahmid, temcid ile senâhandır. Ve kezâ, o kitabın her bir nazmı, kasidesi, Kadîr, Alîm olan Nâzımını takdis ile tahmid eyler.

Dokuzuncu nokta

Bu gibi şifrelerin anahtarı bende yoktur ki açayım. Maahâzâ, oruçlu bir kafa, ne o şifreleri açabilir ve o darbları yapabilir. Kusura bakmayınız, bu kadarı da, ancak müellifinin mânevî yardımıyla ve Leyle-i Kadrin bereketiyle ve Mevlânâ'nın komşuluğundan istifade ile yapabildim.

Hamd Allah'tan gelir, Allah ile kaimdir, Allah için ve Onun vücudu sebebiyledir. Dünyanın evvelinden hilkatın âhîrine kadar bütün zerrât-ı kâinatın, ezelden ebede bütün zamanlardaki dakikaların âşirelerine darbı adedince, Allah'a hamd olsun.

"Elhamdü lillâh" nimeti için dahi, nâmütenâhi bir devir ve teselsülle [Devir ve teselsül, mümkinat dairesinde muhaldirler. Çünkü ikisi nihayetsizlik iktiza ettiklerinden ve mümkinat dairesi mütenahi olduğundan, gayr-ı mütenâhi yerleşmez. Fakat daire-i vücuba taallûk eden hamd ise, o gayr-ı mütenâhidir. Devir ve teselsülle gayr-ı mütenâhi bir daireye girer, yerleşir.] Allah'a hamd olsun.

Bana ve kardeşlerime ihsan ettiği Kur'ân nimeti için, zerrât-ı vücudumun, dünyadaki ömrümün dakikalarının âşireleriyle ve âhirette benim ve kardeşlerimin bekalarıyla darbı adedince hamd olsun.

"Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Sen herşeyi hakkıyla bilir, her işi hikmetle yaparsın." [Bakara Sûresi, 2:32.]

"Bizi bu saâdete eriştiren Allah'a hamd olsun. Yoksa Allah hidâyet etmeseydi biz kendiliğimizden buna erişemezdik." [A'râf Sûresi, 7:43.]

Allahım, ümmetinin hasenâtı adedince, Efendimiz Muhammed'e ve âl ve ashabına salât ve selâm et. Âmin.

Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

ÜÇÜNCÜ BAB

Allahu ekber'in mertebelerine dairdir...

[Otuz üç mertebesinden yedi mertebeyi zikredeceğiz. O mertebelerden mühim bir kısmı Yirminci Mektubun İkinci Makamında ve Otuz İkinci Sözün İkinci Mevkîfının âhirinde ve Üçüncü Mevkîfının evvelinde izah edilmiştir. Şu mertebelerin hakikatini anlamak isteyenler o iki Söze müracaat etsinler.]

Birinci Mertebe

"De ki: 'Hamd olsun o Allah'a ki, evlât edinmekten münezzehtir, mülkünde ortağı bulunmaz ve hiçbir şeyden de âciz değildir ki yardımcıya ihtiyacı olsun.' Ve hürmet ve tâzimle O'nun yüceliğini an." [İsrâ Sûresi, 17:111.]

Lebbeyk ve sa'deyk. Celâli yüce olan Allah, ilmi ve kudretiyle herşeyden nihayet derecede büyüktür. Zira O öyle bir Hâlık ve Bâri' ve Musavvirdir ki, kudretiyle insanı bir kâinat gibi tasnî etmiş; ve insanı nasıl kader kalemîyle yazmışsa, kâinatı da aynen o kalemlerle yazmıştır. Çünkü şu büyük âlem olan kâinat, aynen bu küçük âlem olan insan gibi, Onun kudretinin masnuu ve kaderinin mektubudur. Sâni-i Hakîm şu büyük âlemi öyle bir surette ibdâ etmiştir ki, onu bir mescid şekline döndürmüş; ve bu küçük âlemi de öyle bir surette icad etmiştir ki, onu bir abd-i sâcid yapmıştır. Şu büyük âlemi bir mülk şeklinde inşa etmiş, bu küçük âlemi de bütün mülke muhtaç bir memlûk olarak bina etmiştir. Onun âlem-i ekberdeki san'atı bir kitap şeklinde tezahür etmiş, insandaki sıbğası ise hitap çiçekleri açmıştır. Onun kudreti, âlem-i ekberde haşmet-i rububiyetini gösterirken, âlem-i asgar olan insanda da nimetleri tanzim ediyor. Onun haşmeti âlem-i ekberde vahdâniyetine şهادet ederken, rahmeti de âlem-i asgarda ehadiyetini ilân ediyor. O Sâni-i Zülcelâl, Âlem-i ekberin heyet-i mecmuasına ve envâ ve eczâlarının hareket ve sükûnetlerine birer sikke-i vahdet koyduğu gibi, şu insanın cisim ve âzâlarına ve hücre ve zerrelere dahi öylece birer hâtem-i vahdet basmıştır.

Şimdi O'nun eserlerine toplu bir halde bak: Nasıl gün gibi âşikâr bir şekilde, bir sehâvet-i mutlaka ile beraber bir intizam-ı mutlak göreceksin. Onu dahi sür'at-i mutlaka ile beraber mutlak bir ittizan içinde göreceksin. Onu dahi bir itkan-ı mutlakla beraber suhulet-i mutlaka içinde göreceksin. Onu dahi mutlak bir hüsn-ü san'atla beraber vüs'at-i mutlaka içinde göreceksin. Onu dahi bu'd-i mutlakla beraber ittifak-ı mutlak içinde bulacaksın. Onu dahi ihtilât-ı mutlak ile beraber imtiyaz-ı mutlak içinde göreceksin. Onu dahi, gayet kıymettarlıkla beraber mebzuliyet ve ruhsat-ı mutlaka ile hadsiz mahlûkatın istifadesine arz edilmiş bir şekilde bulacaksın.

İşte bu gözle görünen keyfiyet, akıl sahibi bir ehl-i tahkik için bir şahit olduğu gibi, ahmak bir münafığı dahi, bütün bunların Alîm-i Mutlak olan bir kudret-i mutlaka sahibinin eser-i vahdeti olduğunu kabul etmek zorunda bırakır.

Vahdette suhulet-i mutlaka, şirk ve kesrette ise içinden çıkılması imkânsız bir suubet vardır.

Eğer bütün eşya tek bir zâta isnad edilse, kâinatı hiç yoktan icad etmek bir hurma fidanını icad etmek kadar, bir hurma fidanı da bir meyve kadar kolay olur. Kesrete isnad edildiğinde ise, meyveyi ağaç kadar, ağacı ise kâinat kadar zorlaştıran bir imtinâ ortaya çıkar. Zira birtek zat, pek çok eşya için birtek netice ve vaziyeti, birtek fiil ile külfetsiz ve mübaşeretsiz bir şekilde elde eder. Eğer bu vaziyet ve netice kesrete havale edilse, o neticeye ancak pek çok tekellüfat, mübaşeret ve nizâ ile ulaşılabilir: bir zabitin vazifesini neferata, ustanın vazifesini binanın taşlarına, arzın kendi etrafındaki dönüşüyle hâsil olan yıldız ve seyyarelerin mevkilerindeki değişimleri o yıldız ve seyyarelerin hareketlerine, daire merkezinin vazifesini o dairenin çevresindeki noktalara bırakmak gibi...

Vahdette, intisap sırrıyla, gayr-ı mütenâhi bir kudret bulunur. Bu suretle, bir sebep bütün menâbi-i kuvvetini kendisi taşımak zorunda kalmaz ve o sebepten hasıl olan eser, onun istinad ettiği şey nisbetinde büyük olur. Şirkte ise, herbir sebep, kendi menâbi-i kuvvetini kendi belinde taşımaya mecburdur; eseri de kendi cirmi kadar küçük olur. Bir karınca ve bir sinek, işte bu intisap kuvvetiyle mütekebbir zalimlere galebe eder; bir küçük çekirdek, bu sırla koca bir ağacı üzerinde taşır.

Bütün eşya birtek zâta isnad edildiği takdirde, icad etmek, "**adem-i mutlakdan çıkarmak**" mânâsına gelmez. Birtek zâtın eşyayı icadı, tıpkı camdaki misalî sureti kemâl-i suhuletle fotoğraf kâğıdına aksettirerek ona bir vücud-u haricî vermek gibi yahut görünmez bir mürekkeple yazılmış bir yazıyı, gizli yazıları ortaya çıkaran bir madde vasıtasıyla görünür hale getirmek gibi, bir mevcud-u ilmîyi vücud-u haricîye çıkarmak mânâsını taşır.

Eşyanın esbaba ve kesrete havale edilmesi halinde ise, birşeye vücud vermek için, o şeyi adem-i mutlakdan çıkarmak gerekir. Bu ise, eğer muhal olmazsa, suubetin en nihayet mertebesi olur. Demek, vahdette vücub derecesine varan bir suhulet, kesrette ise imtinâ derecesinde bir suubet vardır.

Vahdette, maddeye ve zamana ihtiyaç olmadan, bir mevcudu adem-i sırfıtan ibda' ve icad etmek mümkün olur ki, o mevcudun zerrelere külfetsiz bir şekilde ve hiçbir karışıklığa meydan vermeden bir ilmî kalıba dökülür. Şirkte ve kesrette yoktan var etmek ise, bütün ehl-i aklın ittifakıyla, imkân haricidir. Çünkü bir zîhayatın vücudu için, yeryüzüne yayılmış zerrelere ve anâsırın toplanması kaçınılmaz olur; ayrıca, ilmî bir kalıbın mevcut olmayışı sebebiyle, o zîhayatın cismindeki zerrelere muhafazası için, her zerrede küllî bir ilmin ve bir irade-i mutlakının bulunması gerekecektir. Bununla beraber, şerikler müstağniyetün anhâ ve mümteniâtün bizzat, yani hiç onlara ihtiyaç olmadığı gibi ve vücutları muhal oldukları halde, onları dâvâ etmek sırf tahakkümîdir ve mevcudattan hiçbir şeyde böyle bir ihtimal için ne bir emare, ne bir işaret mevcut değildir. Zira kâinatın hilkati, bizzarure, gayr-ı mütenâhi bir kudret-i kâmile icap ettirir; şeriklere hiç ihtiyaç yoktur. Eğer şerik bulunsa, mütenâhi diğer bir kuvvet, hiçbir zaruret

olmadan, hattâ zaruret bunun tam aksi iken, o nihayetsiz ve gayet kemaldeki kudreti, nihayetsiz olduğu bir vakitte tahdit edip ona nihayet vermek lâzım gelir ki, bu, beş vecihle muhaldir. İşte, şerikler böylece mümtenedirler; ve kâinatın mevcudatından hiçbir şeyde, mezkûr vecihlerle mümteni bulunan şeriklerin varlığına dair bir işaret yahut tahakkukuna dair bir emare yoktur.

Bu mesele, Otuz İkinci Sözün Birinci Mevkîfında zerrattan seyyârâta, İkinci Mevkîfta semâvattan teşahhusât-ı veçhiyeye kadar, hepsi de üzerlerindeki sikke-i tevhidi göstererek şirki reddeden mevcudatın cevaplarıyla izah edilmiştir.

Onun şeriki olmadığı gibi, muîni ve veziri de yoktur. Esbab ise, kudret-i ezeliyenin tasarrufuna ince bir perdeden ibarettir, hakikatte tesir-i icadî sahibi değildir. Zira, esbab içinde en eşref ve ihtiyarı en geniş olan insan olduğu halde, yemek ve içmek ve düşünmek gibi en zâhir ef'âl-i ihtiyariyesinden onun elinde bulunan, ancak yüz cüzden bir meşkûk cüzdür. En eşref ve en geniş ihtiyar sahibi sebebin eli, böyle gördüğün gibi tasarruf-u hakikîden bağlanmış olursa, sair hayvânât ve cemâdat, Hâlık-ı Arz ve Semâvâta icad ve rububiyette nasıl şerik olabilirler? Nasıl ki bir padişahın içine hediyesini koyduğu zarf yahut hediyesini sardığı mendil yahut hediyesini eline verip sana gönderdiği nefer o padişahın saltanatına şerik olamaz. Öyle de, elleriyle bize nimetlerin gönderildiği sebepler ve bizim için iddihar edilen nimetlerin sandukçalarından ibaret olan zarflar ve bize hediye gönderilmiş atâyâ-yı İlâhiyenin sarıldığı esbab, şerik veya muin veya müessir birer vasita olamazlar.

İkinci Mertebe

Celâli yüce olan Allah, ilmi ve kudretiyle herşeyden nihayet derecede büyüktür. Zira O öyle bir Hallâk-ı Alîm ve Sâni-i Hakîm ve Rahmânü'r-Rahîmdir ki, kâinat bostanındaki şu mevcudat-ı arziye ve ecrâm-ı ulviye, bilbedâhe, o Hallâk-ı Alîmin mucizat-ı kudretidir. Ve şu yeryüzü bağında serilmiş rengârenk müzeyyen nebâtât ve açılıp saçılmış ve yayılmış mütenevvi hayvânât, bizzarure, o Sâni-i Hakîmin havârik-ı san'atıdır. Ve bu bağın bahçelerindeki şu tebessüm eden çiçekler ve süslenmiş meyveler, bilmüşahede, o Rahmânü'r-Rahîmin hedâyâ-yı rahmetidir. O mucizât-ı kudret şöyle şehadet ediyor; şu havârik-ı san'at nidâ ediyor; ve bu hedâyâ-yı rahmet ilân ediyor ki: Evvelkinin Hallâkı ve diğerinin Musavviri ve âhirkinin Vâhibi olan Zat herşeye kadîr, herşeye alîmdir. Onun rahmeti ve ilmi herşeyi kuşatmıştır. Kudretine nisbeten zerreler ve yıldızlar, az ve çok, küçük ve büyük, mütenâhi ve gayr-ı mütenâhi, herşey müsâvidir. O Sâni-i Hakîmin mucizâtı olan mâzinin bütün vukuat ve garâibi şehadet eder ki, o Sâni, Hallâk-ı Alîm ve Azîz-i Hakîm olduğundan, istikbalin bütün imkânât ve acâibine kadirdir.

Her türlü noksandan ve kusurdan münezzehtir o Zat ki,

- ilminin mucizeleri, san'atının harikaları, cûd ve sehâsının hediyeleri ve lûtfunun burhanları olan
- müzeyyen hayvânâtı, münakkaş kuşları, meyveli ağaçları ve çiçekli nebâtâtı ile,

- yeryüzü bahçesini san'atının meşheri, mahlûkatının mahşeri, kudretinin mazharı, hikmetinin medarı, rahmetinin çiçekliği, Cennetinin tarlası, mahlûkatının resmi geçit meydanı, mevcudatının seyelângâhı, masnuatının ölçeği yapmıştır.

Bu yeryüzü bahçelerinde ;

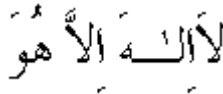
- meyvelerin ziynetiyle gülen çiçeklerin tebessümü, seher yeliyle şakıyan kuşların sec'aları, çiçeklerin yaprakçıklarındaki damlaların şıplıtsı ve validelerin küçük yavrulara olan terahhumu
- cin ve insana ve hayvânat ve ruhaniyat ve melâikeye bir Vedûd'un kendisini tanıttırması, bir Rahmân'ın kendini sevdirmesi, bir Hannân'ın terahhumu, bir Mennân'ın en lâtif rahmet cilvelerini izhar etmesidir.

Bütün meyve ve tohumlar, birer hikmet mucizesi, birer san'at harikası, birer rahmet hediyesi, birer vahdet burhanı, dâr-ı âhiretteki eltâf-ı İlâhiyenin birer şahididir. Onlar birer şahid-i sadık olarak ilân ederler ki, kendilerinin Hallâkı herşeye kadîr ve herşeye alîmdir. Onun rahmeti ve ilmi ve halk ve tedbiri ve sun' ve tasviri herşeyi ihata etmiştir. Onun halk ve tedbirine ve sun' ve tasvirine nisbetle güneş bir tohumcuk gibi, yıldız bir çiçek gibi, arz bir habbe gibidir; hiçbir şey Ona ağır gelmez.

Meyve ve tohumlar, âlem-i kesretin aktârında vahdetin aynaları, kaderin işaretleri, kudretin remizleridir ki, bu kesretli mevcudatın menbalarının vahdetini gösterirler. Onlar, bir menbadan sudurları sırasında Fâtırlarının sun' ve tedbirdeki vahdetine şahadet ettikleri gibi, tekrar vahdette nihayet bulmalarıyla da Sânilerinin halk ve tedbirindeki hikmetini zikrederler.

Hem o meyve ve tohumlar hikmet-i Rabbâniyenin telvihâtıdır ki, Hâlık-ı Külli Şeyin, o cüz'î mevcutlara müteveccih küllî nazarının, onların cüzlerine dahi baktığını gösterir. Çünkü o ağacın halk edilmesinden en zâhir maksat, onun meyvesidir. İşte, beşer de şu kâinatın meyvesidir ve Hâlık-ı Kâinat nazarında en zâhir maksut odur. Kalb de bir tohumcuk gibidir ve Sâni-i Mahlûkatın en münevver aynası odur. İşte şu hikmettedir ki, bu kâinattaki şu küçücük insan, bu mevcudatta haşır ve neşir gibi muazzam inkılâplara ve kâinatın tahrip ve tebdil ve tahvil ve tecdidine en zâhir bir medar olur.

Allahu ekber. Sen, akılların künh-ü azametini erişemediği bir Zât-ı Zülcelâlsin, ey Kebîr!

Çünkü : Bütün eşya deyip kâinatın azîm halka-i zikrinde beraber zikrederek çalışıyorlar.

Vakit-bevakit lisan-ı istidat ile Cenâb-ı Haktan hukuk-u hayatını "Yâ Hak" deyip hazine-i rahmetten istiyorlar. Baştanbaşa da hayata mazhariyetleri lisaniyle "Yâ Hayy" ismini zikreliyorlar.

Üçüncü Mertebe

[Bu Üçüncü Mertebe, cüz'î bir çiçeği ve güzel bir kadını nazara alıyor. Koca bahar bir çiçektir. Cennet dahi bir çiçek gibidir. O mertebenin mazharlarıdır. Ve âlem, güzel ve büyük bir insan; ve huriler nev'i ve ruhanîler taifesi ve hayvanlar cinsi ve insan sınıfı, herbiri mânen güzel bir insan hükmünde, bu mertebenin gösterdiği esmâyı safahâtıyla gösteriyor.]

İzahı, Otuz İkinci Sözün Üçüncü Mevkîfının başındadır.

Allahü Teâlâ ilim ve kudretiyle herşeyden nihayet derecede büyüktür. Zira o öyle bir Kadîr, Mukaddir, Alîm, Hakîm, Musavvir, Kerîm, Lâtif, Müzeyyin, Mün'im, Vedûd, Mütearrif, Rahmân, Rahîm, Mütehannin, Cemîl-i Zülcelâl, Kâmil-i Mutlak ve Nakkaş-ı Ezelîdir ki, bu kâinatın sahaif ve tabakâtıyla, küll ve cüz olarak hakikati ve bu mevcudatın külliyet ve cüz'iyet ve vücut ve beka itibarıyla hakikati,

- Onun kazâ ve kader kaleminin ilim ve hikmetle tanzim ve takdir ettiği hatları;
- ilim ve hikmet pergelinin sun' ile tasvir nakışları;
- sun' ve tasvirinin yed-i beyzâsıyla, lütuf ve keremle tezyin ve tenvir ettiği tezyinatı;
- lütuf ve kereminin ve teveddüd ve taarrüfünün lâtifelerinden rahmet ve nimetle tebessüm eden çiçekleri;
- rahmet ve nimetinin ve terahhum ve tahannününün feyzinden cemal ve kemal ile tezahür eden semereleri;
- ve, aynaların fâniliği ve mazharların seyyâliyetiyle beraber, onlarda tecellî eden o mücerred ve sermedî cemâlin bâki kalarak, gelip geçen mevsimler ve asırlar ve dehirler üzerinde tecelliyat ve zuhurâtının ve gelip geçen mahlûkat ve günler ve seneler üzerindeki in'âmâtının devam etmesinin şehâdetiyle, Onun cemal ve kemâlinin tecelliyat ve lemeâtından başka birşey değildir.

Evet, aynaların fâniliği ve mevcudatın zevaliyle beraber tecelliyâtın ve füyuzâtın devam etmesi, bütün zuhurattan daha zâhir bir surette, onlarda görünen cemâlin mazharlara ait olmadığına delâlet eder ve en fasih bir lisanla ve en vâzih bir burhanla gösterir ki, o tecelliyat, Vâcibü'l-Vücudun ve Bâkî-i Vedûdun mücerred cemâlinin ve mazharlar üzerinde daimî yenilenen ihsânâtının cilveleridir.

Evet, eserin mükemmelliği, akıl sahipleri için, fiilin mükemmelliğine delâlet eder. Mükemmel fiil ise, fehim sahipleri için, ismin mükemmelliğine delâlet eder. İsmi mükemmelliği, bilbedâhe sıfatın mükemmelliğine; sıfatın mükemmelliği ise, bizzarure şe'nin mükemmelliğine; şe'nin mükemmelliği ise, hakkalyakîn derecesinde bir kat'iyetle ve o zâta lâayık bir şekilde, zâtın mükemmelliğine delâlet eder.

Dördüncü Mertebe

Celâli yüce olan Allah, herşeyden nihayet derecede büyüktür. Zira O öyle bir Adl-i Âdil ve Hakem-i Hâkim-i Hakîm-i Ezelîdir ki, şu kâinat şeceresinin binasını, meşiet ve

hikmetinin asılları üzerinde altı günde tesis etmiş; ve onu kazâ ve kaderinin düsturlarıyla tafsil etmiş; ve âdet ve sünnetinin kanunlarıyla tanzim etmiş; ve inâyet ve rahmetinin namuslarıyla tezyin etmiş; ve, masnuatındaki intizamın, mevcudatındaki tezyinatın, kâinatın eczasındaki teşabüh, tenasüb, tecavüb, teâvün ve teânukun, ve herşeyde o şeyin kamet-i kabiliyetine göre kader tarafından şuurlu bir şekilde takdir edilmiş itkan-ı san'atın şehadetiyle sabit olduğu üzere, esmâ ve sıfâtının cilveleriyle tenvir etmiştir.

- Kâinatın tanzimâtındaki hikmet-i âmme,
- tezyinâtındaki inâyet-i tâmme,
- taltifâtındaki rahmet-i vâsia,
- terbiyesindeki erzak ve iâşe-i şâmile,
- Fâtırının şuûnât-ı zâtiyesine mazhariyetiyle acip bir san'at izhar eden hayatı,
- tahsinâtındaki mehâsin-i kasdiye,
- mevcudatının zevâliyle beraber onlarda in'ikâs eden tecelliyât-ı cemâliyenin devam etmesi,
- kâinatın kalbinde, Mâbuduna karşı sadık aşk,
- cezbelerinde zâhir olan incizap,
- kâinattaki bütün kâmillerin, onun Fâtırının vahdetine dair ittifakları,
- eczâsında fayda ve maslahatları gözetten tasarrufat,
- nebâtâtındaki hakîmâne tedbir,
- hayvânâtındaki kerîmâne terbiye,
- erkânının tagayyürâtındaki mükemmel intizam,
- külliyyetinin intizamında gözetilen cesîm gayeler,
- maddeye ve zamana muhtaç olmayarak ve gayet kemaldeki bir hüsn-ü san'atla def'aten icad edilmesi,
- sınırsız imkânat içinde mütereddît mevcudatına verilen hakîmâne teşahhusat,
- gayet kesretli ve mütenevvi hâcetlerinin, ellerinin yetişmediği en küçük matlaplarına kadar, umulmadık tarzda ve hesapsız bir şekilde, lâıyk ve münasip vakitte kaza edilmesi,
- zaafında tecellî eden kuvvet-i mutlaka,
- aczinde tecellî eden kudret-i mutlaka,
- cumudunda tezahür eden hayat; cehline rağmen herşeyi her şe'niyle ihata eden küllî şuur,
- tagayyürden münezzeh bir tağyir edicinin vücudunu istilzam eden tagayyüratındaki intizam-ı mükemmel,
- bir merkez etrafındaki mütedahil daireler gibi müttefik tesbihatları,
- istidat lisaniyla, ihtiyac-ı fitrî lisaniyla ve ıztırar lisaniyla edilen üç nevi duaların makbuliyeti.
- mevcudatın münacatları ve ibadetleriyle mazhar oldukları şuhudat ve füyuzatları,
- mukadderatındaki intizam,
- Fâtırını zikretmekle mutmain oluşları,

- mevcudatın mebdde ile müntehâlarını birleştiren hayt-ı vuslatın ibadet oluşu ve ibadet vasıtasıyla kemâlâtlarının zuhur edişi ve Sâniinin o mevcudu halk etmekteki makasidinin tahakkuk etmesi,
- Ve hâkezâ, kâinatın sair şuûnat ve ahval ve keyfiyâtı şehadet eder ki, bütün bunlar birtek Müdebbir-i Hakîmin tedbirinde ve Ehad-i Samed olan bir Mürebbî-i Kerîmin terbiyesi altındadır. Ve bunların hepsi, birtek Seyyidin hizmetinde ve birtek Mutasarrıfın tasarrufundadırlar. Ve hepsinin de masdarı öyle bir Vâhidin kudretidir ki, mektubatından herbir mektup üzerinde ve sahâif-i mevcudatından herbir sayfa üzerinde vahdet hâtemleri kesretle tezahür etmiştir.

Evet, herbir vâdi ve dağdaki ve herbir sahrâ ve ovadaki herbir çiçek ve meyve, herbir nebat ve ağaç, belki herbir hayvan ve taş, belki herbir zerre ve toprak, nakışla eser mâbeyninde bir hâtemdir ve dikkatle nazar edenlere gösterir ki, o eserin sahibi kim ise, o nâmeyi ihtivâ eden şu mekânın kâtibi de odur; ve yeryüzünün ve denizaltının kâtibi de odur; ve böyle nâmelerle dolu semâvat sayfasına şems ve kameri nakşeden de odur. O Nakkaşın celâli herşeyden nihayet derecede yücedir. Allahu ekber!

Âlem bütün eczâsıyla hep birlikte Lâilâhe İllallah hakikatini terennüm ederler.

Beşinci Mertebe

[Otuz İkinci Sözün Birinci Mevkıfının Zeylinde ve Yirminci Mektubun İkinci Makamında izah edilmiştir.]

Allah her şeyden nihayet derecede büyüktür. Zira O öyle Kadîr bir Hallâk ve öyle Basîr bir Musavvirdir ki, şu ecrâm-ı ulviye ve inci-misal yıldızlar Onun ulûhiyet ve azametinin burhanlarından birer nur ve rububiyet ve izzetinin şahitlerinden birer şuadır. Bütün bunlar Onun saltanat-ı rububiyetinin şâşaasına şehadet ve hikmet ve hâkimiyetinin vüs'atini ve azamet-i kudretinin haşmetini nidâ edip ilân ederler.

Şimdi âyet-i kerîmeye kulak ver: "Üstlerindeki göğe bakmazlar mı, onu nasıl bina edip süsledik." [Kaf Sûresi, 50:6.]

Sonra semânın yüzüne bak ki, nasıl bir sükûnet içinde sükût, hikmet içinde bir hareket, haşmet içinde bir parlamak, ziynet içinde bir tebessümü, intizam-ı hilkat ve ittizan-ı san'atla beraber göreceksin.

Semânın lâmbası olan güneşin parlamasıyla mevsimleri tebdil etmek, kandili olan ayı semânın yüksek burcuna asıp aydınlatmak, yıldızları ışıl ışıl yakıp âlemleri süslendirmek, bu âlemi tedbir eden nihayetsiz bir saltanatın varlığını ehl-i fikre ilân eder.

İşte o Hallâk-ı Kadîr herşeyi her şe'niyle bilir. Onun iradesi herşeye şâmildir; dilediği olur, dilemediği olmaz. Herşeyi ihata eden zâtî ve mutlak kudretiyle herşeye kadirdir. Nasıl şu günkü günde güneşin ziyasız ve hararetsiz vücudu mümkün ve mutasavver değilse, öyle de, semâvâtın hâlıkı olan bir İlâhın ilm-i muhit ve kudret-i mutlaka sahibi olmaması mümkün değildir ve tasavvur olunamaz. Demek, bizzarure, zâtının lâzımı

olan muhit ilmiyle O herşeyi her şe'niyle bilir. Öyle bir ilmin herşeye taallûku lâzımdır ve hiçbir şeyin ondan gizlenmesi mümkün değildir; çünkü huzur ve şuhud ve nüfuz ve nuranî ihata vardır.

Mevcudatta müşahede edilen mizanlı intizamlar ve intizamlı mizanlar, hikmet-i âmme ve inâyet-i tâmme, muntazam kader ve müsmir kazâlar, muayyen eceller ve mukannen erzaklar, düsturlarının sağlamlığıyla kâinattaki fenleri netice veren itkanat ve herşeyi süslendiren ihtimamat ve gayet kemaldeki imtiyaz ve ittizan ve intizam ve itkan ve herşeyin hilkatinde görülen suhulet-i mutlaka nâmına hiçbir şey yoktur ki, herşeyi bilen bir Allâmü'l-Guyûbun ilminin ihatasına şahit olmasın.

"Yaratan bilmez olur mu? Onun ilmi herşeyin inceliklerine nüfuz eder ve O herşeyden hakkıyla haberdardır" [Mülk Sûresi, 67:14] âyetinin delâletiyle, birşeyin vücudu, o şeye taallûk eden ilmi istilzam eder. Ve eşyadaki nur-u vücut, eşyaya taallûk eden nur-u ilmi istilzam eder.

İnsanın hüsn-ü san'atının onun şuuruna delâletiyle, hilkat-i insanın ilm-i Hâlîka delâleti arasındaki nisbet, karanlık gecedeki yıldız böceğinin ışıkçığının, günün ortasında yeryüzünde parlayan güneşin şâşaasına nisbeti gibidir.

O Hâlîkın ilmi nasıl herşeyi muhit ise, iradesi de öylece herşeyi muhittir. Çünkü meşiet olmadan birşeyin tahakkuku mümkün değildir. Kudret tesir ettiği ve ilim temyiz ettiği gibi, irade de tahsis eder; ondan sonra eşya vücuda gelir.

Hak Sübhanehû ve Teâlânın irade ve ihtiyarına dair şahitler, eşyanın keyfiyat ve ahval ve şuûnâtı adedince dir.

Evet, hadsiz imkânât ve akîm yollar ve müşevveş ihtimaller arasından ve karma karışık seller altında bu dakik ve rakik nizamla ve bu gözle görünen hassas ve cessas mizanla mevcudatın tanzimi ve muayyen sıfatlarının onlara tahsis edilmesi; ve basit ve câmid unsurlardan muntazam ve muhtelif zîhayat mevcudatın halk edilmesi [insanın bütün cihazatıyla nutfeden, kuşların bütün âzâlarıyla yumurtadan, ağacın muhtelif âzâlarıyla tohumdan halk edilmesi gibi]; herşeyin tahsis ve tayini, Hak Sübhanehunun irade ve ihtiyar ve meşietiyile olduğuna delâlet eder.

Nasıl bir cinsten olan eşyanın tevafuku ve bir nev'in efradının âzâ-yı esasiyede tevafukları onların Saniinin Vahid ve Ehad olduğuna bizzarure delâlet ederse, bütün o efradı şümulüne alan ve muntazam alâmet-i farikalarla tezahür eden hakîmâne teşahhusatlarındaki temayüz de, şânı herşeyden yüce olan o Sâni-i Vâhid-i Ehadin Fâil-i Muhtar ve Mürîd olduğuna ve dilediği gibi iş görüp dilediği gibi hükmettiğine delâlet eder.

Hem o Hallâk-ı Alîm-i Mürîd nasıl ki alîm-i külli şey ve mürîd-i külli şeydir, yani ilmi herşeyi muhit ve iradesi herşeye şâmil ve ihtiyarı tam ve ekmeldir. Öyle de, Onun kudreti dahi kâmindir, zarurîdir, zâtîdir, zâtından neş'et eder ve zâtının lâzımıdır. O

kudrete acz tedahül etmesi muhaldır; aksi takdirde bil'ittifak muhal olan cem-i zıddeyn lâzım gelir.

O kudrette merâtib de bulunmaz.

- Nuraniyet, şeffaflık, mukabele, muvazene, intizam ve imtisal sırrıyla,
- sür'at ve suhulet ve kesret-i mutlaka içinde müşahede edilen intizam-ı mutlak ve ittizan-ı mutlak ve imtiyaz-ı mutlakın şahadetiyle,
- imdad-ı vâhidiyet ve yüsr-ü vahdet ve tecellî-i ehadiyet sırrıyla,
- vücut ve tecerrüd ve mübânenet-i mahiyet hikmetiyle,
- adem-i takayyüd ve adem-i tahayyüz ve adem-i tecezzâ sırrıyla,
- hiç ihtiyaç yok, faraza ihtiyaç olsa-avâik ve mevâniin dahi, insandaki âsab gibi yahut seyyâlât-ı lâtifeyi nakleden madenî hatlar gibi, bir vesile-i teshile inkılâp etmesi hikmetiyle,
- cezâlet itibarıyla zerre yıldızdan, cüz neviden ve külliden, cüz'î küllîden, az çoktan, küçük büyüktür, insan âlemden ve tohum ağaçtan daha aşağı olmadığı hikmetiyle,
- o kudrete nisbeten zerreler ve yıldızlar, az ve çok, küçük ve büyük, cüz'î ve küllî, cüz ve küll, insan ve âlem, tohum ve ağaç müsavidir. Onları halk edenin, bunları dahi halk etmesi istib'âd olunamaz. Zira ihata olunan mevcudat, o küllî ve muhit mevcudatın misal-i musaggarı olan küçücük mektuplar yahut onlardan sağılmış ve süzölmüş noktalar hükmündedir. Demek, ihata olunan şeyin Hâlıkı kim ise, ihata eden dahi, bizzarure, o Hâlıkın kabza-i tasarrufunda olmak zarureti vardır-tâ ki, ihata edenin küçük misali, Onun ilminin desâtiriyle o ihata olunanlarda derc edilsin ve Onun hikmetiyle süzölüp hülâsası çıkarılsın. İşte cüz'iyatta şunu gösteren kudrete, külliyatta dahi bunu göstermek ağır gelmez.

Hem nasıl ki cevâhir-i ferd üzerine esir zerrâtiyle bir kur'ân-ı hikmet yazmak, semâvat sayfaları üzerine yıldızlar ve güneşler mürekkebiyle bir Kur'ân-ı azîm yazmaktan cezalet itibarıyla daha aşağı değildir. Öyle de, bir arı veya karınca, hilkatçe ağaçtan veya filden aşağı olmadığı gibi, bir çiçek dahi san'atça bir yıldızdan aşağı değildir. Ve hâkezâ, kıyas et.

Hem icad-ı eşyada görülen kemâl-i suhulet, nasıl ehl-i dalâleti, aklın reddettiği ve hattâ vehmin dahi ondan kaçtığı muhâlât ve hurafeleri istilzam eden bir iltibasla teşkili teşekkül zannetmelerine sebep olmuşsa; ehl-i hak ve hakikat nazarında da, zerrat ve seyyârâtın müsavi şekilde Hâlık-ı Kâinatın kudretine nisbet edilmesi icap ettiğini, kat'î ve zarurî bir şekilde ispat etmiştir.

Onun celâli pek yüce, şânı pek büyüktür ve Ondandır başka ilâh yoktur.

Altıncı Mertebe

[Bu Mertebe-i Sâdise sair mertebeler gibi yazılıydı, pek çok uzun olacaktı. Çünkü İmam-ı Mübin, Kitab-ı Mübin, kısa ifade ile beyan edilemez. Otuzuncu Sözde bir nebze zikredildiğinden, burada kitabeten kısa kesip, derste izahat verdik.]

Onun celâli pek yüce, şânı pek büyüktür. Allah ilim ve kudretiyle herşeyden büyüktür. Zira O öyle bir Âdil-i Hakîm ve Kadir-i Alîm ve Vâhid-i Ehad ve Sultan-ı Ezelîdir ki, bütün bu âlemler Onun nizam ve mizanının, tanzim ve tevzininin, adl ve hikmetinin ve ilim ve kudretinin kabza-i tasarrufundadır ve, şuhud derecesinde bir hads ile, belki bilmüşahede, Onun Vâhidiyet ve Ehadiyet sırrına mazhardır. Çünkü mükevvenatta nizam ve mizan ile tanzim ve tevzin dairesinden hariç hiçbir şey yoktur. Bunlar ise, İmam-ı Mübin ve Kitab-ı Mübinden iki babdır. Ve şunlar dahi, biri o Alîm-i Hakîmin ilim ve emrine, diğeri de o Azîz-i Rahîmin kudret ve iradesine iki ünvardır. Ve şu imam ile beraber şu kitaptaki şu mizanlı nizam, başında iz'an ve yüzünde gözü bulunan kimse için iki parlak burhandır ki, kâinatta hiçbir şeyin hiçbir zaman o Rahmân'ın kabza-i tasarrufundan ve o Hannânın tanziminden ve o Mennânın tezyininden ve o Deyyânın tevzininden hariç kalmadığını gösterir.

Elhasıl : Mevcudatın hilkatinde İsm-i Evvel ve Âhirin tecellîsi mebde ile müntehâya, asıl ile nesle, mazi ile müstakbele, emir ile ilme bakar ve İmam-ı Mübine işaret eder. Eşyanın hilkati zımında tecellî eden ism-i Zâhir ve Bâtın ise, Kitab-ı Mübine işaret ederler.

Zira kâinat büyük bir ağaç gibidir. Kâinatın herbir âlemi dahi bir ağaca benzer. Binaenaleyh, cüz'î bir ağacı, bütün envâ ve âlemleriyle beraber kâinatın hilkatine kıyas edebiliriz. İşte şu cüz'î ağacın bir aslı ve mebdei vardır ki, ağaç o çekirdekten neş'et eder. Ve kezâ, ağacın ölümünden sonra onun vazifesini idame ettiren bir de nesli vardır ki, o dahi ağacın semeresindeki çekirdektir.

İşte, mebde ile müntehâ, İsm-i Evvel ve Âhirin tecellîsine mazhardır. Ağacın mebde ve çekirdek-i aslîsi, intizam ve hikmetle, ağacın teşekkülâtına dair bütün düsturları ihtiva eden bir fihriste ve tarife hükmündedir. Ağacın nihayetinde bulunan meyvenin çekirdeği ise, İsm-i Âhirin tecellîsine mazhardır. Kemâl-i hikmetle halk edilen meyvedeki çekirdek, kendisine o ağacın benzerinin teşekkülü için bir fihriste ve tarife tevdi edilmiş bir sandukça hükmündedir. Onda, kalem-i kaderle, gelecek ağacın teşekkülâtına dair düsturlar yazılmıştır.

Ağacın dış yüzü ise, İsm-i Zâhirin tecellîsine mazhardır. Kemâl-i intizam ve tezyin ve hikmetle tanzim edilen o ağacın zâhiri, sanki o ağacın kametine uygun şekilde kemâl-i hikmet ve inayetle biçilmiş muntazam, müzeyyen ve murassâ bir elbisedir.

O ağacın bâtını ise, İsm-i Bâtının tecellîsine mazhardır. İntizam ve tedbirindeki kemal ile akılları hayrette bırakan ve hayat için lüzumlu maddeleri muhtelif âzâlara kemâl-i

intizamla tevzi eden o ağacın bătını, gayet intizam ve ittizanla tanzim edilmiş harika bir makine gibidir.

Nasıl ağacın acip bir tarifesi olan evveli ile harika bir fihristesi olan âhiri İmam-ı Mübine işaret ediyorsa, pek acip bir san'at eseri olan zâhiri ile nihayet derecede muntazam bir makine olan bătını da Kitab-i Mübine işaret eder.

Bunun gibi, insandaki kuvve-i hafızalar dahi Levh-i Mahfuza işaret eder ve onun vücuduna delil teşkil eder. Yine bunun gibi, herbir ağacın çekirdek-i aslîsi ve meyveleri İmam-ı Mübine işaret eder, zâhir ve bătını ise Kitab-ı Mübini gösterir. İşte bu cüz'î ağaca, mazi ve müstakbelleyle şecere-i arzı, evveli ve âtisiyle şecere-i kâinatı, ecdadı ve nesliyle şecere-i insanı kıyas et. Ve hâkezâ...

O şecerinin Hâlıkının şanı pek yücedir ve Ondan başka ibadete lâayık hiçbir ilâh yoktur.

Ey Kebîr! Sen öyle bir Zât-ı Zülcelâlsin ki, azametini tavsif etmekte akıllar âciz, ceberûtunun künhüne erişmekte fikirler çaresiz kalır.

Yedinci Mertebe

Celâli yüce olan Allah, ilmi ve kudretiyle herşeyden nihayet derecede büyüktür. Zira O öyle bir Hallâk, Fettah, [Bu esmâ-i mübareke dürbünleriyle, mevcudattaki cilveleri altında, ef'âl-i İlâhiye ve âsârına bakmakla, Müsemmâ-i Zülcelâle intikal edilir.] Faal, Allâm, Vehhab ve Feyyazdır ve öyle bir Şems-i Ezelîdir ki, şu kâinat, bütün envâ ve mevcudatıyla beraber, Onun envârının gölgeleri, Onun ef'âlinin eserleri, Onun esmâsının çeşit çeşit tecelliyâtının renk renk nakışları, Onun kaza ve kader kaleminin hatları, Onun sıfâtının ve cemal ve celâl ve kemâlinin tecelliyâtının aynalarıdır.

- Bütün kütüb ve suhufuyla ve tekvinî ve Kur'ânî âyetleriyle Şâhid-i Ezelînin icmâî,
- zâtında ve zerrâtındaki iftikar ve ihtiyacıyla beraber üzerinde tezahür eden gınâ-yı mutlak ve servet-i mutlaka ile arz ve âlemin icmâî,
- zevil'ervahtan ervâh-ı neyyire ve kulûb-u münevvere ve ukul-ü nuraniye sahibi olan bütün ehl-i şuhud enbiya ve evliya ve asfiyanın, bütün tahkikat ve keşfiyat ve füyuzat ve münacatlarının icmâî ile
- arzdan ecrâm-ı ulviye ve süfliyeye kadar bütün bunlar, had ve hesaba gelmez kat'î şehadetleri ve yakîne dayanan tasdikleriyle, tekvinî ve Kur'ânî âyetlerin şehadetlerini ve Vâcibü'l-Vücudun bizzat şehadeti demek olan suhuf ve kütüb-ü semâviyenin şehadetlerini kabul ile ittifak etmişlerdir ki, bu mevcudat Onun kudretinin âsârı ve kaderinin mektubatı esmâsının aynaları ve envârının temessülâtıdır.

Onun celâli herşeyden yücedir ve Ondan başka ilâh yoktur.

DÖRDÜNCÜ BAB

İki Fasıldır.

Birinci Fası

Hazret-i Hızır'ın meşhur ve mühim bir viridi, mebde ve esas olarak marifetullahta ve tevhidin meratibinde altmış üç mertebeye işaret ediyor. O altmış üç mertebenin herbirisi iki cümledir.

Lâ ilâhe illâllah vahdaniyeti ispat ettiği gibi, Hüve ile başlayan isimler vücud-u Vâcibi ispat ediyor. Adeta birinci cümle vahdaniyeti gösterdiği zaman, bir sual-i mukadder hatıra geliyor. "O Vâhid kimdir, nasıl bileceğiz?" diye vaki olan suale, meselâ Hüve'r-Rahmânü'r-Rahîm ile cevap veriyor. Yani, kâinatı dolduran âsâr-ı şefkat ve merhamet Onundur, o Rahmân'ı tanıttırıyor. Ve hâkezâ, kıyas et.

Said Nursi

Bismillâhirrahmânirrahîm

Allahım,

Bütün mevcudatta ve zerrât-ı mevcudatta müşahede olunan herbir nimet ve rahmet ve hikmet ve inayetin önünde, herbir hayat ve memat ve hayvan ve nebatın önünde, herbir çiçek ve meyve ve çekirdek ve tohum önünde, herbir san'at ve sıbgat ve nizam ve mizan önünde, herbir tanzim ve tevzin ve temyiz önünde, işte bu şهادeti Sana takdim ediyorum: [Bu şهادetlerde iki hüküm var. Biri vahdaniyeti gösterir, Lâ ilâhe illâllah'tır. Diğeri, o Vâhidin vücubunu ispat eder ki, Hüve ile başlayan isimlerdir. Herbir Hüve geldiği vakit, bir sual-i mukaddere cevaptır. Güya deniliyor ki, "O İlâh-ı Vâhidi nasıl tanıyacağız?"

Cevap veriliyor ki: Meselâ, Hüve's-Semîu'l-Basîr. Bunda diyor ki: Bu mevcudatın dertlerini görüp dinleyen birisi var ki, istediklerini yapıyor. Böyle âsâr, ef'âl-i İlâhiyeyi; ve o ef'âl, Semî, Basîr gibi isimleri ispat eder. O isimler, mevsuflarının vücudunu gösterirler. İşte, bütün bu cümleler bu tarzdadır. Âsâr ile ef'âli, ef'âl ile esmâyı, esmâ ile vücud-u Vâcibi ispat ederler.]

Şahidiz ki Allah'tan başka ilâh yok; Odur Hayy ve Kayyûm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur Bâkî ve Deymûm.

Allah'tan başka ilâh yok; birdir O, şeriki yok.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur Aziz ve Cebbâr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur Hakîm ve Gaffâr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur Evvel ve Âhir.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur Zâhir ve Bâtın.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur Semî ve Basîr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur Lâtîf ve Habîr.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Gafûr ve Şekûr.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Hallâk-ı Kadîr.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Musavvir ve Basîr.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Cevvâd-ı Kerîm.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur Muhyî ve Alîm.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Muğnî-yi Kerîm.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Müdebbir-i Hakîm.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Mürebbî-yi Rahîm.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Aziz ve Hakîm.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Alî ve Kavî.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Velî ve Ganî.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Şehîd ve Rakîb.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Karîb ve Mücîb.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Fettâh-ı Alîm.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Hallâk-ı Hakîm.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Metîn ve kuvvet-i mutlaka sahibi Rezzâk.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Ehad ve Samed.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Bâkî ve Emced.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Vedûd ve Mecîd.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Fa'âl-i limâ Yürîd.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Melik ve Vâris.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Bâkî ve Bâis.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Bâri' ve Musavvir.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Lâtîf ve Müdebbir.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Seyyid ve Deyyân.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Hannân [Hannân, rahmetlerin en lâtif cilvesini gösterendir.] ve Mennân. [Mennân, nimet verici demektir.]
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Sübbûh ve Kuddûs.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Adl ve Hakem.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Ferd ve Samed.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur Nûr ve Hâdî.
Allah'tan başka ilâh yok; Odur her ârifin Mârûfu.

[Hüve'l-Ma'rûfu liküllî'l-ârifîn fıkrasından sonraki fıkraların meâli şudur ki:

O ilâh-ı Vâhidi tanımak istiyorsan, bak: Bütün nev-i beşerde gelen âriflerin ayrı ayrı yollarla, delilleriyle tanıdıkları bir Mâruf var. İşte o Mâruf Odur. O ilâh-ı Vâhid, böyle had ve hesaba gelmez ehl-i marifet, had ve hesaba gelmez ayrı ayrı tarzda tanıdıkları bir Zâtın vücudu güneş gibi zâhir olur.

Hem nev-i beşerdeki had ve hesaba gelmez âbidlerin birtek Mâbuda ibadet ettikleri ve o ibadetin karşısında mukabele-i mâneviye görmeleri ve münacat ve füyuzata mazhar olmaları, güneş gibi, o Mâbudun vücudunu muzaaf tevatürle gösteriyorlar.

Ve hâkezâ, öteki fıkraları kıyas et.]

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her âbidin hak Mâbudu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her şâkirin Meşkûru.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her zâkirin Mezkûru.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her hâmidin Mahmûdu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her tâlibin Mevcudu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her muvahhidin Mevsufu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her muhibbin hak Mahbûbu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her mürîdin Mergubu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her münîbin Maksudu.

[Münîb: kâinattan yüzünü çeviren ve Bâkî-i Hakikîye müteveccih olan kimse.]

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her kalbin Maksudu.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her mahlûkun Mûcidi.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her zamanda Mevcud.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her mekânda Mâbud.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her lisanda Mezkûr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur her ihsan için Meşkûr.

Allah'tan başka ilâh yok; Odur minnetsiz in'âm eden.

Allah'tan başka ilâh yok; Allah'a iman ile,

Allah'tan başka ilâh yok; Allah'tan emân ile,

Allah'tan başka ilâh yok; şehadetim Allah katına emanet,

Allah'tan başka ilâh yok, hakkan ve hakikaten,

Allah'tan başka ilâh yok, iz'ânen ve sıdkan,

Allah'tan başka ilâh yok; kulluk ve ibadet Ona.

Allah'tan başka ilâh yok; Melik, Hak ve Mübîn O. Muhammed Resulullah; Sâdıkul-Va'di'l-Emîn O.

İkinci Fasıl

Ekser aktâbın ve bilhassa Gavs-i Geylânî'nin her sabah virdlerinin fâtihası hükmünde beş altı satır-ı temcid ve tâzim, benim için uzun bir silsile-i tefekkürün çekirdeği hükmüne geçip, doksan dokuz mertebe-i marifet ve tevhide işaret nev'inden bir sünbül-ü mânevî vermiş. O doksan dokuz mertebesinden yetmiş dokuz mertebesi burada zikredildi. O işârâtın herbir fıkrasında iki cihetle Zât-ı Akdese bakar:

Biri, hazır, meşhud vaziyetiyle şehadet eder mânâsıyla, lillâhi şehîd tabiriyle ifade ediliyor. Ve emsallerinin birbiri arkasından gelip geçmesinden tezahür eden silsilenin işaretine, alâllahi delîl diye delâlet eder, mânâsında ifade edilmiştir.

Said Nursî

Bismillâhirrahmânirrahîm

Biz sabaha girdik. [Asbahnâ: Biz sabaha girdik. Bu sabahın mülkü de Allah'a şahittir. Bu babda iki nükte var.

Birinci nükte şudur ki: Herşey, hal-i hazır vücuduyla Cenâb-ı Hakkın vücuduna ve vahdetine şehadet ettikleri gibi, muntazaman tebeddül edip arkasında emsallerine yer vermek için gitmesiyle bir teceddüd sureti altında azîm bir silsileyi göstermekle, Cenâb-ı Hakkın vücud ve vahdaniyetine delil demektir. Elhasıl, şehîdün fıkrasıyla hal-i hazır vücudunu ve delîlün cümlesiyle de gelip geçen emsallerinin terkibinden teşekkül eden silsilesini gösterir.

İkinci nükte : Kaide-i nahviye ile el-âlâü lillâhi şehîdetün demek lâzım gelirken, lillâhi şehîdün deniliyor. Çünkü her bir âlâ' tek başıyla bir şahittir. Şehîdün mezkûr lâfzıyla, her bir ferdi şehadet ediyor mânâsını ifade ediyor. Eğer şehîdetün denilseydi, cemaatin mânâsını ifade ederdi. Meselâ, ve'r-rubûbiyyetü lillâhi şehîdün deniliyor. Çünkü rububiyetten murad, Cenâb-ı Hakkın rububiyetiyle ettiği terbiyeler, tedbirler şehadet ediyor demektir. Nefs-i rububiyet görünmüyor; fakat onun eseri olan terbiyeler ve tedbirler görünüyor ki, görünen şeyleri şahit yapmak için şehîdün denilmiş. Eğer şehîdetün denilseydi, doğrudan doğruya rububiyete râci olurdu.

أَنَّ رَحْمَةَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِنَ الْمُحْسِنِينَ

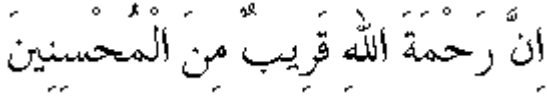
-âyetinin dahi, rahmete, müennes iken karîbetün denmeyip karîbün denmesinin nüktesi, güneş hükmündeki âli, küllî rahmetin yakınlığını ifade etmekten ziyade, o güneşin şuaları olan hususî ihsanlar murad edildiğinden, her bir muhsine yakın bir ihsan görülür. İhsan lâfzı ise müzekkerdir; onun hakkı karîbün'dür. Hem Cenâb-ı Hakkın muhsinlere rahmetiyle karîb olduğunu ifade içindir ki, karîbetün denilmedi.]

Mülk Allah'a şahit, kibriya Allah'a delildir.

Azamet Allah'a şahit, heybet Allah'a delildir.

Kuvvet Allah'a şahit, kudret Allah'a delildir.

Nimetler Allah'a şahit, [Bunun emsalinde şehîdetün lâzım gelirken müzekker lâfzı

bulunması, deki karîbetün yerine karîbün'deki nükte içindir. Bazı yerde cemaat gelse de, küllü vâhid murad olduğundan, müzekker lâfzı olan şehîdün zikredilmiştir.] daimî in'âmlar Allah'a delildir.

Güzellik Allah'a şahit, cemâl-i sermedî Allah'a delildir.

Celâl Allah'a şahit, kemal Allah'a delildir.

Azamût [el-azamût: mübalâğalı azamet.] Allah'a şahit, ceberût [el-ceberût: azamûtun daha bätını ve daha dâimîsi.] Allah'a delildir.

Rububiyet Allah'a şahit, ulûhiyet-i mutlaka Allah'a delildir.

Saltanat Allah'a şahit, yer ve göklerin orduları Allah'a delildir.

Kazâlar [el-akziyetü: hal-i hazır ve cüz'iyâtın mahsus ve muntazam miktarları, Fâtır-ı Hakîmin vücuduna şehadet ettikleri gibi.] Allah'a şahit, takdir [et-takdir: Küllî şeylerin ve cüz'iyâtın zevâliyle başka bir takdirin ve muntazam bir miktarın tezahürüne, o Fâtır-ı Hakîmin vücuduna delâlet ederler. Adeta hayattaki intizam-ı kazaiye şehadet ve hayat ve mevtin münavebeleri içindeki tecellî-i kader ve muntazamane takdire, ihya ve imate delâlet ediyor demektir. Meselâ, terbiye, vücudunu şeraiti dâhilinde idare etmek; ve tedbir, onu değiştirmek; ve herbiri ayrı ayrı delâlet eder. Sair fıkraları buna kıyas et.] Allah'a delildir.

Terbiye Allah'a şahit, tedbir Allah'a delildir.

Tasvir Allah'a şahit, tanzim Allah'a delildir.

Tezyin Allah'a şahit, tevzin Allah'a delildir.

İtkan [el-itkan, ehemmiyetli ve san'atlı yapılmasıdır.] Allah'a şahit, vücut Allah'a delildir.

Halk Allah'a şahit, daimî icad Allah'a delildir.

Hüküm Allah'a şahit, emir Allah'a delildir.

Mehasin Allah'a şahit, letâif [el-letâifü: görünen mehasinin zevâliyle mânevî ve misalî suretlerine "letâif" irade edilmiştir. Veyahut o gelip geçen silsilenin mehasini muraddır.] Allah'a delildir.

Mehâmid [mehâmid hazır hamdleri murad edip, medâih daimî ve sabit senâlardır ki, güya hazır hamdlerin mazi ve müstakbeli ihata eden silsile-i emsalinden tezahür eden senâlardır.] Allah'a şahit, medâih Allah'a delildir.

İbâdât Allah'a şahit, kemâlât [Kemâlât, mâbudiyeti iktiza eden kemâlât demektir. Yani, âbidler ibadetleriyle gitse de, mâbudiyeti iktiza eden kemâlât bâkidirler. Bütün gelen silsilelerin geçenler yerine ibadete sevk eder.] Allah'a delildir.

Tahiyyat [ve't-tahiyyâtü: Yani, bütün zîhayatların, âsâr-ı hayatlarını muntazaman murad-ı İlâhî dairesinde gösterdikleri cihetle Sâni-i Zülcelâllerinin san'atını alkışlıyorlar. Nasıl ki, bir zat harika bir makine yapsa, başında bir fonograf, bir fotoğraf gibi ayrı ayrı, kendi kendine işler, konuşur, yazar, muhabere eder cihazat bulunsa, o adamın istediği tarzda işlese, neticelerini güzelce verse, o makineye bakan nasıl ki o adamı "Mâşâallah," "Bârekâallah"larla alkışlar, mânevî hediyeler verir. Aynen, o makine de, kendinden maksud olan neticeleri, eserleri mükemmel izhar etmekle, o cihazatın lisan-ı

haliyle san'atkârını takdir ve tahsinler ve mânen "Mâşaallah"larla tebrik edip alkışlar, tahiyyeler ve hediyeler verir.

İşte, bütün zîhayatın herbirisi, başında pek çok muhtelif fonograflar, fotoğraflar, telgraf ve telefon makineleri gibi çok makineler var. Onlar, hilkatlerindeki netâici, maksatları nihayet derecede mükemmel gösterdiklerinden, hayatlarının tezahüratıyla, "tahiyyat" tabir edilen mânevî alkışlar, hediyeler, tebrikler ve tahsinlerle, Sâni-i Zülcelâlinin tesbihatını, hem kemâlât-ı san'atını ilân ediyorlar demektir. Biz ise, et-tahiyyâtü demekle, kendi lisanımızla o tahiyyatları yâd edip, kendi hesabımıza dergâh-ı ilâhîye takdim ederiz. Zaten lisan o makinelerden birisidir ve ondan matlup neticelerden birincisi, bir tercümanlıktır.] Allah'a şahit, berekât Allah'a delildir.

Salâvat Allah'a şahit, tayyibat Allah'a delildir.

Mahlûkat Allah'a şahit, mâzideki havârık Allah'a delildir.

Mevcudat Allah'a şahit, istikbaldeki mucizat Allah'a delildir.

Semavat Allah'a şahit, Arş Allah'a delildir.

Güneşler Allah'a şahit, aylar Allah'a delildir.

Yıldızlar Allah'a şahit, seyyareler Allah'a delildir.

Ondaki tasarrufat ve ondan inen yağmurla cev-i semâ Allah'a şahit, arz Allah'a delildir. [Yani, yerde zâhir olan kudret, ondaki bâhir hikmet, ondaki mükemmel san'at, ondaki müzeyyen renkler, ondaki mütenevvi nimetler, ondaki vâsi rahmet Allah'a delildir.]

Binler âyâtıyla Kur'ân Allah'a şahit, binler mucizatıyla Muhammed Allah'a delildir.

Acaip ve garaibiyle denizler Allah'a şahit, yaprak ve çiçek ve meyveleriyle nebatat Allah'a delildir. [Yani, yapraklarıyla tesbih eden, çiçekleriyle hamd eden, meyveleriyle tekbir eden o süslü, çiçekli ve meyveli nebatlar, Allah'a delildir.]

Tesbih eden yaprakları ve hamd eden çiçekleri ve tekbir eden meyveleriyle ağaçlar Allah'a şahit; tekbir edici hayvanat, tesbih edici huveynat, hamd edici kuşlar, cev-i semâda kanat çırpan tehliil edici kuşçuklar Allah'a delildir.

Kâinat mescidinde namaz kılan ve ibadet eden insanlar ve cinler Allah'a şahit, âlem mescidinde ibadet ve tesbih eden melâike ve ruhaniyat Allah'a delildir.

San'at Allah'ındır; öyleyse medih de Allah'a aittir.

Sıbgat Allah'ındır; öyleyse senâ da Allah'a aittir.

Nimet Allah'ındır; öyleyse şükür de Allah'a aittir.

Rahmet Allah'ındır; öyleyse hamd olsun o Allah'a ki Âlemlerin Rabbidir.

نَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ

cümlesinin şehadetine dair

Allahım,

Ey âlemlerde seçilmiş Muhammed'in Rabbi,

Ey Cennet'in ve Cehennem ateşinin Rabbi,

Ey peygamberlerin ve en hayırlı kulların Rabbi,

Ey siddıkların ve ebrârın Rabbi,

Ey âlemlerde küçük ve büyük herşeyin Rabbi,

Ey habbelerin ve meyvelerin Rabbi,

Ey nehirlerin ve ağaçların Rabbi,

Ey sahrâların ve ovaların Rabbi,

Ey kölelerin ve hürlerin Rabbi,

Ey gecenin ve gündüzün Rabbi,

Akşama erdiğimizde ve sabaha çıktığımızda Seni şahit tutarız; Senin bütün mukaddes sıfatlarını şahit tutarız; Senin bütün Esmâ-i Hüsnânı şahit tutarız; Senin yüce âlemlerdeki bütün meleklerini şahit tutarız; Senin türlü türlü mahlûkatının hepsini şahit tutarız; Senin büyük peygamberlerinin hepsini şahit tutarız; Senin büyük evliyalarının hepsini şahit tutarız; Senin bütün yüksek asfiyalarını şahit tutarız; Senin had ve hesaba gelmez tekvinî âyetlerinin hepsini şahit tutarız; Senin hilkatte birbirine benzeyen bütün müzeyyen, mevzun ve manzum masnuatını şahit tutarız; kendileri âciz, câmid ve câhil oldukları halde Senin havl ve kuvvetinle ve emir ve izinle pek acip ve muntazam vazifeleri kaldıran bütün zerrât-ı kâinatı şahit tutarız; basit ve camid zerrelere yapılan mütenevvi, muntazam, itkanlı ve san'atlı hadsiz mürekkebatın hepsini şahit tutarız; hayat maddeleri nihayet derecede karışıklık içinde olduğu halde nihayet derecede imtiyazla ve def'aten birbirinden ayırd edilerek neşvünema bulan muhtelit mevcudatın bütün terekûbatını şahit tutarız; enbiya ve evliyanın sultanı, mahlûkatının en efdali ve bâhir mucizelerin sahibi olan Habib-i Ekremi-salât ve selâmın en üstünü onun ve âlinin üzerine olsun-şahit tutarız; ap açık âyetler ve nurlu burhanlar ve vazih deliller ve parlak nurlar sahibi Furkan-ı Hakîmini şahit tutarız; ve hepimiz birden şehadet ederiz ki:

Sen Vâcibü'l-Vücut, Vâhid, Ehad, Ferd, Samed, Hayy, Kayyûm, Alîm, Hakîm, Kadîr, Mürîd, Semî', Basîr, Rahmân, Rahîm, Adl, Hakem, Muktedir ve Mütekellim olan Allah'sın ve bütün güzel isimler Sana âittir.

Yine şehadet ederiz ki, Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Sen birsin; şerikin yoktur. Sen herşeye kadersin ve herşeyi hakkıyla bilirsin.

Yine yukarıda geçenlerin hepsini şahit tutarak ve onların hepsiyle beraber şehadet ederiz ki, Muhammed Senin kulun, peygamberin, âlemlerde seçkin kıldığın kulun, halilin, mülkünün cemâli, san'atının melîki, inayetinin pınarı, hidayetinin güneşi, muhabbetinin lisanı, rahmetinin misali, mahlûkatının nuru, mevcudatının şerefi, [Bu ikinci şehadette herbir kelime nübüvvet-i Ahmediyenin [a.s.m.] birer hak burhanına ima ettiği, birer vazife-i nübüvmete, birer makamât-ı Muhammediyeye [a.s.m.] işaret ettiği gibi, birinci şehadette herbir fıkra dahi küllî çok berâhin-i vahdâniyete delâlet ettiğinden, güya herbiri hem benim şahidim ve hem benimle şehadet eder. Ve ben onların lisan-ı hal ile şehadetlerini lisan-ı kâle niyetimle kalb edip beraber şehadet getiriyoruz demektir.] kâinatının tılsımının keşşafı, saltanat-ı rububiyetinin dellâli, isimlerinin hazinelerinin tarif edicisi, kullarına Senin emirlerini talim edici, kitab-ı kâinatının âyâtının müfessiri, mahlûkatındaki tecelliyatını görmek ve zîşuur kullarına göstermek için medar yaptığın zat, kendi cemâline ve esmâna olan muhabbetinin ve san'atına ve masnuatına mahlûkatının mehasinine olan muhabbetinin mir'âtı; âlemlere rahmet olarak ve bu âlem sarayının nakışlarındaki renk ve san'atların hikmetleriyle saltanat-ı rububiyetinin kemâlâtındaki güzellikleri beyan etmek ve âlem kitabının kelimelerindeki, âyetlerindeki ve satırlarındaki hikmetlerin işaretiyle Senin isimlerinin hazinelerini tarif etmek ve marziyatını bildirmek üzere gönderdiğin habibin ve resulündür, ey Göklerin ve Yerlerin Rabbi! Ona ve âline ve ashabına ve ihvanına, her anda ve her zamanda milyonlar salât ve selâm olsun.

Ey Hafîz, ey Hâfîz, ey Hayru'l-Hâfîzîn olan Allahım,

Bize ihsan ettiğin bu şehadetleri Senin hıfz ve himayene ve Senin rahmetine tevdi ediyoruz. Haşır ve mizan gününe kadar onları hıfzıyla. Âmin. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun.

Ezelden ebede her türlü hamd, Allah'a mahsustur. Onun vücub-u vücuduna öyle bir zat delâlet eder, [Bu makamın izahı On Dokuzuncu Mektup olan Mucizat-ı Ahmediyenin âhirindedir. Şu makamın herbir kaydı ve herbir kelimesi risalet-i Ahmediyenin [a.s.m.] birer deliline işaret eder ve Kur'ân-ı Hakîmin kelâmullah olduğuna dair olan burhanlara ima eder. Peygamber Aleyhissalâtü Vesselâm ile Kur'ân, her ikisi vahdaniyet-i İlâhiyeye birer gayet parlak delil olarak burada zikredilmiştir.] insanlara Onun evsaf-ı celâl ve cemal ve kemalini öyle bir zat ilân eder ve Onun Vâhid ve Ferd ve Samed olduğuna öyle bir zat şahitlik eder ki, o

- bütün kâinatın ve bütün enbiya ve evliyanın tasdikiyle musaddak şahid-i sadık ve bütün ehl-i tahkikin tahkikatıyla müeyyed burhan-ı nâtık,

- bütün enbiya ve mürselînin icmâ ve tasdik ve mucizelerinin sırrına mazhar olan efendisi,
- bütün evliya ve siddikînin ittifak ve tahkikat ve kerametlerini hâvi olan imamı,
- harika irhasat ve bâhir mucizat ve kat'î ve vazih burhanlar sahibi,
- zâtında güzel hasletlerin en nihayet merâtibini, vazifesinde ahlâk-ı ulviyeyi, şeriatinde en yüksek seciyeleri câmi,
- Kur'ân'ı indiren Zât-ı Zülcelâlin tevfiği ve Kur'ân'ın i'câzı ve kendisine Kur'ân inen zâtın ona kuvvet-i imanı ve Kur'ân'ın muhatabı olan ümmetinin keşif ve tahkikatının icmâıyla, vahy-i Rabbânînin mazharı,
- âlem-i gayb ve âlem-i melekûtu seyir ve temâşâ eden,
- ervâhı müşahede ve melâikeye refakat eden ve cin ve insanın mürşidi olan,
- şecere-i hilkatin en münevver meyvesi,
- hakkın sirâcı, hakikatin burhanı, muhabbetin lisanı, rahmetin timsali, kâinat tılsımının keşşâfı, muammâ-yı hilkatin halledicisi, saltanat-ı Rububiyetin dellâlı,
- Hâlik-ı Kâinatın, bu mevcudatın hilkatindeki makasidinin medar-ı zuhuru,
- kâinatın kemâlâtının vasita-i tezahürü,
- şahsiyet-i mâneviyesinin remz-i ulviyetiyle, Fâtır-ı Âlemin bu kâinatı onu nazara alarak halk ettiği anlaşılabilir [öyle ki, Sâni-i Âlem ona bakmış, onun ve emsâlinin hürmetine bu âlemi yaratmış],
- düsturlarıyla, saadet-i dâreynin desatirine bir enmuzec olan din ve şeriat ve İslâmiyetin sahibidir. Öyle ki, o din, âdetâ kitab-ı kâinattan süzölmüş bir fihriste, Kur'ân ise bu kâinat âyâtını okumak için ona inmiş gibidir. Onun getirdiği din-i hak şu vaziyetiyle, Kâinat Nâzımının nizamı olduğuna işaret eder. Çünkü şu nizam-ı etem ve ekmel olan kâinatın nâzımı kim ise, bu nizam-ı ahsen ve ecmel olan dinin nâzımı da Odur.

Yer ve gökler var oldukça salâvâtın en efdali ve selâmetin en etemmi, biz Âdemoğulları topluluğunun efendisi ve biz mü'minler topluluğunun imana hidayet edicisi olan Abdullah ibni Abdilmuttalib oğlu Muhammed'in üzerine olsun.

Bu vahdaniyet şahidi, kendisi âlem-i şehadette iken, âlem-i gayba dair herkesin gözü önünde öyle haberler verir ki, hali ve tavrı, âlem-i gaybı bizzat gören bir kimsenin tavrıdır.

Evet, görülüyor ki, kendisi görür, sonra da, asırların ve kıt'aların arkasından, en yüksek bir sadâ ile beşer taifelerine seslenerek şahitlik eder.

Evet, mazi derelerinden istikbal tepelerine kadar bütün kuvvetiyle işitilen sadâ, onun sesidir.

Evet, o ses yerin yarısını kapladı; benî Âdemin beşte birini semâvî sıbgasıyla boyadı. Saltanatı 1350 senedir devam ediyor ve her zaman 350 milyon sadık ve mutî raiyeti üzerinde, seyyid ve sultanlarının emirlerine nefis ve kalb ve ruh ve akıllarının kemâl-i inkiyadla hem zâhiren, hem bâtinen hükmediyor.

Asırların sarp kayalıklarına ve kıt'aların geniş meydanlarına sapa sağlam bir şekilde nakşedilen düsturlarının kuvveti şahadet eder ki, o nihayet ciddiyetiyle sesleniyor.

Fevkalâde zühdü ve dünyadan istiğnâsı şahadet eder ki, o dâvâsında nihayet derecede vüsuk sahibidir.

Onun bütün hayatı şahadet eder ki, o nihayet derecede bir itminan ve vüsuk ile dâvâ eder.

Herkesin ittifakıyla, herkesten fazla ibadet ve takvâ sahibi oluşu şahadet eder ki, nihayet derecede bir kuvvet-i iman ile kat'î bir şekilde ve mükerreren şahitlik eder ve der:

"Bilin ki, Allah'tan başka ibadete lâayık hiçbir ilâh yoktur." [Muhammed Sûresi, 47:19.]

Hem o şahitlik ettiği Zâtın vücub-u vücuduna, onun elindeki Furkan-ı Hakîm dahi dellâllik eder, Onun celâl ve cemal ve kemal sıfatlarını tasrih eder ve Onun Vâhid-i Ehad ve Ferd-i Samed olduğuna şahadet eder-öyle bir Furkan-ı Hakîm ki, bütün enbiyanın ve meşrepleri ve meslekleri muhtelif, kalbleri ve akılları müttetik bütün evliya-yı muvahhidînin bütün kitaplarının sırr-ı icmâinı hâvidir. Zira bütün o kitapların hakaiki, altı ciheti münevver olan Kur'ân'ın esasatını tasdik ederler.

Evet, Kur'ân'ın üstünde sikke-i i'câz, içinde hakaik-i iman, altında berahin-i iz'ân vardır. Hedefi saadet-i dâreyndir. Nokta-i istinadı ise, onu indiren Zâtın âyet ve delilleriyle, indirilen Kur'ân'ın i'câzıyla, kendisine Kur'ân indirilen zâtın kuvvet-i imanı ve ümmîliğiyle ve kemâl-ı teslimiyet ve safvetiyle ve nüzulü sırasında mâlûm bir vaziyette bulunmasıyla sabittir ki, mahz-ı vahy-i Rabbânîdir. O, bilyakîn, mecma-i hakaiktir; bilbedâhe, envâr-ı imanın menbaıdır; bilyakîn, saadete isal edicidir; meyveleri, bilmüşahede, beşerin kâmilleri. Muhtelif emarelerden neş'et eden bir hads-i sadıkla sabittir ki, meleklerin ve ins ve cinnin makbulüdür. Âkıl ve kâmil insanların ittifakıyla sabittir ki, bütün delâil-i akliye onu teyid eder. Vicdanın Kur'ân ile itminan bulması şahadet eder ki, fitrat-ı selime onu tasdik eder. O, bilmüşahede, ebedî bir mucizedir.

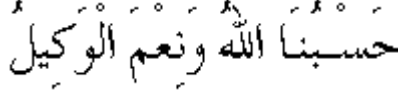
Ve bir basar-ı mutlak sahibidir ki, bütün eşyayı kemâl-i vuzuhla görür, pek uzak ve gayb âlemlerine, pek yakında olan hazır birşey gibi nazar eder. Öyle bir inbisat ve şümulü vardır ki, mele-i âlâdaki melâike-i mukarrebîni bir dersiyle irşad ederken, aynı dersiyle bir çocuğu dahi irşad eder. Talim ve irşadı, basitin en basitinden, yükseğin en yükseğine kadar bütün zîşuur tabakatını öylesine ihata eder. "Ondan başka ilâh yok" ve "Bilin ki, Allah'tan başka ilâh yoktur" [Muhammed Sûresi, 47:19.] şeklindeki mükerrer ve kat'î şahadetleriyle, âlem-i şahadette âlem-i gaybın lisanıdır.

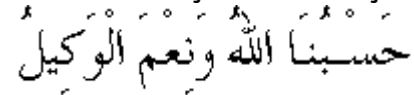
BEŞİNCİ BAB

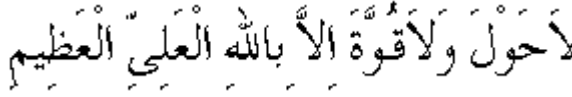
حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ

mertebelerine dair

[Ben on üç sene evvel yüksek bir yer olan Yûşa tepesinden dünyaya baktım, birbiri içindeki mevcudat tabakatına ve mehasinine herkes gibi meftun idim. Adeta şedit bir muhabbetle alakadar idim. Halbuki, pek zahir bir surette fena ve zevalde yuvarlanmalarını aklen müşahade ettim. Dehşetli bir elem ve firak; belki hadsiz

firaklardan gelen bir zulmet hissettim. Birden ayeti otuz üç mertebesi ile imdadıma yetişti. Ben de gelecek tarzda remizli okurdum. Mağrip ve yatsı ortasında devam ettiğim yedi cümle-i mübarekenin herbirisi birer lem'a olarak Otuz Birinci Mektup'un Lemeât'ına girecekti. Beş cümlesi girdi, bu ikisi kalmıştı. Bunun için

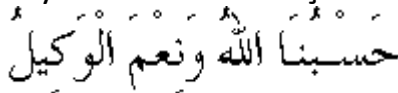
Dördüncü, Beşinci Lem'alar'ın yerleri açık kalmıştı. Biri,

diğeri, in meratibine dair olacaktı. Bu iki mübarek kelamın meratibi ilimden ziyade fikir ve zikir olduğundan Beşinci Bab olarak Arabî zikredildi.]Beş Nüktedir.

Birinci Nükte

Bu kelâm, acz-i beşer marazına ve fakr-ı insan hastalığına mücerreb bir devadır. Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.

[Bir zaman bu cümle-i mübarekenin çok envarını ve makamâtını gördüm. Beni çok müthiş zulümtan ve vartalardan kurtardı. Ben o ahval ve makamata işaret için gayet muhtasar birer fıkra, bazan birer kelimesiyle kendi tahatturum için işaretler koymuştum. O baştaki fıkra ise herkes gibi benim de bir mahbubum olan koca dünyanın zevalini ve fenasını ve içindeki zihayatın ölmesini düşündüğümünden çok elim

ve derin dertlerime merhem olarak buldum. Baştaki cümleler bu sırra göre gidiyor.]

O Mûcid, Mevcud-u Bâkî olduğundan, mevcudatın zevâlinde bir beis yoktur. Çünkü mahbubun vücudu daimîdir.

O Sâni ve Fâtır-ı Bâkî olduğundan, masnuâtın zevâli hüznü mucip değildir. Çünkü medâr-ı muhabbet olan, onların Sâniinin esmâ ve sıfâtı bâkîdir.

O Melik ve Mâlik-i Bâkî olduğundan, mülkün zevâl ve gidiş gelişlerle yenilenmesinde mucib-i teessüf bir hal yoktur.

O Şâhid ve Âlim-i Bâkî olduğundan, sevilen şeylerin dünyadan kaybolup gitmeleri tahassüre sebebiyet vermez. Çünkü o mahubatin vücudu, Şahid-i Ezelînin daire-i ilminde ve nazarında beka bulmaktadır.

O Sahib ve Fâtır-ı Bâkî olduğundan, güzel şeylerin zevâli keder vermez. Çünkü onların güzelliklerinin menşei olan Fâtırlarının esmâsı bâkîdirler.

O Vâris ve Bâis-i Bâkî olduğundan, ahbâbın firakından âh ü vâh etmek gerekmez. Çünkü bütün onlar kendisine dönen ve onları tekrar diriltecek olan Zât Bâkîdir.

O Cemîl ve Celîl-i Bâkî olduğundan, güzel şeylerin zevâliyle mahzun olmak gerekmez. Çünkü o güzeller, güzel olan Esmânın aynalarıdır; Esmâ ise, aynaların zevâlinden sonra, kendi güzellikleriyle beraber bâkîdir.

O Mâbud ve Mahbub-u Bâkî olduğundan, mecazî mahbupların zevâlinden elem çekilmez. Çünkü Mahbub-u Hakikî bâkîdir.

O Rahmân, Rahîm, Vedûd ve Raûf-u Bâkî olduğundan, zâhirî nimet verici ve şefkat edicilerin zeval bulmasının ehemmiyeti yoktur; onlar için gam çekilmez ve ye'se düşülmez. Çünkü rahmet ve şefkati herşeyi ihâta eden Zât bâkîdir.

O Cemîl, Lâtif ve Atûf-u Bâkî olduğundan, lütuf ve şefkat sahiplerinin zevâli azap sebebi olmadığı gibi, ehemmiyet dahi verilmez. Çünkü onların hepsine bedel olan ve bütün bunlar, Onun tecelliyâtından birtek tecellînin yerini tutamayan Zât bâkîdir.

Onun, bütün bu sıfatlarıyla beraber bâkî oluşu, dünyadaki herbir ferden fenâ ve zeval bulan her nevi mahbubuna bedeldir. Allah bize yeter; O ne güzel vekildir.

Evet, dünyanın ve içindekilerin bekası için, onun Mâlikinin ve Sâniinin ve Fâtırının bekası bana yeter.

İkinci Nükte

Beka için Allah bana yeter. [Nasıl ki afâkın ve dünyanın fena ve zevalinin arkasında Bakî-i Zülcelal'in Baki esmasının cilvelerini gördüm tam teselli buldum. Öyle de şahsıma baktım, şahsımdaki müteaddit, muhtelif tabaka-i mevcudat-ı nefsiye ve meftun olduğum sıfât ve hakaik-i şahsiye gayet sür'atle zeval ve fenaya koştuklarından insanın fitratındaki aşk-ı beka sırrıyla o fânilerde bir beka aradım. Halıkımın bakî cilve-i esmasını gördüm. Her bir sıfatımın zevalinde ona temessül eden bir ismin cilvesini baki gördüm. Ve kat'iyen anladım ki, fitrat-ı insaniyedeki aşk-ı beka muhabbet-i ilâhiyeden teşa'ub eden bir muhabbettir. Mahbubunu yanlış bir surette arıyor. Aynada temessül edeni de sevmek, aramak lâzımken aynayı veya aynanın ziyneti hükmüne geçen

temessülün keyfiyetini sevmeye başlıyor. ^{هو} yerine ^{أنا} ye perestiş eder. Zevalinden sonra yanlışını anlıyor. Kalb ve mahiyet-i insaniye zişuur bir aynadır. Onda temessül edeni şuur ile hisseder. Aşk-ı beka ile sever.] Çünkü O benim bâkî olan İlâhım ve bâkî

olan Hâlıkım ve bâkî olan Mûcidim ve bâkî olan Fâtırım ve bâkî olan Mâlikim ve bâkî olan Mâbudum ve bâkî olan Bâisimdir. Öyleyse, benim vücudumun zevâlinde beis yok, hüznün yok, teessüf yok, tahassür yoktur. Zira benim Mûcidim bâkîdir ve Onun esmâsıyla icadı dahi bâkîdir. Benim şahsımdaki vasıflar dahi, Onun bâkî olan isimlerinden bir ismin bir şuâsından başka birşey değildir. O sıfatlar, Hâlıkının daire-i ilminde mevcut ve nazar-ı şuhudunda bâkî olduğundan, onlar zeval ve fenâyâ gitmekle idam olmuyorlar.

Kezâ, bâkî olan İlâhımın bâkî isminin benim mahiyetimin aynasındaki şuâsının bâkî olduğuna; benim mahiyetimin hakikatının dahi o ismin bir gölgesinden başka birşey olmadığına; ve o ismin, benim mahiyetimin aynasında temessülü sırrıyla, benim hakikatım dahi bizzat mahbup değil, onda olan ve onda bâkî kalan şeylerin çeşit çeşit bekalar olması hasebiyle mahbup olduğuna dair ilmim ve iz'ânım ve şuurum ve imanım, beka ve lezzet-i beka itibarıyla bana yeter.

Üçüncü Nükte

[Kâinatın en mühim muamması mütemadiyen mevt ve hayat, zeval ve fena içindeki faaliyet-i daimenin tilsimini keşfeden Yirmi Dördüncü Mektup'ta beş remiz ve beş işaretle izah edilen mühim bir hakikatın meratibine gayet icmalli işaretler nev'inden eskiden beri tahatturla tefekkür ediyordum. Ve fena ve zeval ve adem ise başka başka vücutların ünvanları olduğunu ve kesretli vücutları semere verdiğini ve zevale giden birşey kendine bedel çok vücutları bıraktığını gösterir bir nüktedir. Bir zihayatin mevdi ve zevali birçok vücutları meyve verip arkasında bırakır, sonra gider. Evet, bir fânî, çok cihetlerle bâkî kalır. Bir dane çürümekle ölür, yüz daneyi camî bir sümbülü yerinde bırakır. İşte bu sırta binaen mevt ve ademden ürkmek ve zevalden teessüf etmek yerinde değildir.]

Allah bize yeter; O ne güzel vekildir. Zira O öyle bir Vâcibü'l-Vücuddur ki, bu mevcudat-ı seyyâle Onun icad ve vücudunun tecelliyatına birer mazhardan başka birşey değildir. Onunla ve Ona intisapla ve Onun marifetiyle, hadsiz envâr-ı vücut hâsıl olur. Ona iman ve intisap olmazsa, had ve hesaba gelmeyen adem zulûmatı ve firak elemleri ortaya çıkar.

Bu mevcudat-ı seyyâle ancak birer aynadır ve zeval, fenâ ve bekalarında taayyünat-ı itibariyelerinin değişmesiyle altı cihetten teceddüde mazhardır.

Birincisi : Güzel mânâlarının ve misalî hüviyetlerinin bekası.

İkincisi : Suretlerinin elvah-ı misaliyede bâkî kalması.

Üçüncüsü : Uhrevî semerelerinin bekası.

Dördüncüsü: Onun için bir nevi vücut demek olan, elvâh-ı mahfuzada mütemessil Rabbânî tesbihatının bekası.

Beşincisi : Meşâhid-i ilmiye ve menâzır-ı sermediyede bekası.

Altıncısı : Eğer zîruhlardan ise ruhunun bekası. [Ruhun bekasına dair Yirmi Dokuzuncu Risalede kat'î ve zarurî bir şekilde ve bâhir burhanlarla ispat edildiği gibi, eğer zîruhlardan değilse, hakikatinin kanunları ve mahiyetinin namusları ve teşekkülâtının düsturları beka bulur. Zira o kanun ve namus ve düstur, o fert ve nevi için bir ruh-u emrî hükmündedir. Nasıl ki bir incir ağacı ölür ve yok olur; onun teşekkülâtının kanunlarından ibaret olan ruh-u emrîsi ise beka bulur ve zerre gibi çekirdeklerinde devam eder. İşte o ruh-u emrî ölmemiş; belki suretler onun üzerinde yenileniyor, belki mahiyet-i hayatı devam ediyor. Zira onun mahiyeti, bâkî olan Esmâ-i Hüsnâdan bir ismin bir gölgesidir ki, o mahiyet, o bâkî ismin şua'sı altında beka bulur ve onun hüviyeti dahi pek çok misalî levhalarda devam eder. Öyleyse, adem, zâil bir vücuttan daimî vücutlara geçiş için bir ünvandan başka birşey değildir.] Zira onun mevtinde, fenâsında, zevâlinde, ademinde, zuhurunda ve sönüp gitmesindeki muhtelif keyfiyet ve vazifeleri, esmâ-i İlâhiyenin mukteziyatını izhar etmekten ibarettir. Bu vazife sırrıdır ki, mevcudatı, gayet sür'atle mevt ve hayat, vücut ve adem dalgaları arasında gayet sür'atle cereyan eden bir sel haline getirmiştir. Kâinattaki faaliyet-i daimenin ve hallâkiyet-i müstemirrenin tezahürü, işte bu vazife sırrından neş'et eder.

Öyleyse, ben ve herbir fert, "Allah bize yeter; O ne güzel vekildir" demeliyiz. Yani, Vâcibü'l-Vücutun âsârından bir eser olmak bana vücut olarak yeter. Surî ve akîm bir vücutta milyonlar sene geçirmektense, böyle mazhar ve münevver bir vücutta bir ân-ı seyyâle bana kâfidir.

Evet, intisab-ı imanî sırrıyla bir dakikalık vücut, intisab-ı imanîden mahrum binlerce seneye mukabil gelir. Hattâ o bir dakika, merâtib-i vücut itibarıyla diğer binler seneden daha etem ve daha geniştir.

Kezâ, semâda azameti ve arzda âyetleri görünen ve gökleri ve yeri altı günde yaratan Zâtın san'atı olmam, bana vücut ve kıymet-i vücut itibarıyla yeter.

Kezâ, semâyı kandillerle süsleyip nurlandıran ve zemini çiçeklerle göz kamaştırıcı bir şekilde tezyin eden Zâtın masnuu olmam, bana vücut ve kemâl-i vücut itibarıyla yeter.

Kezâ, kâinat bütün kemâlât ve mehasiniyle Onun kemâl ve cemâline nisbetle bir zayıf gölgeden ve Onun âyât-ı kemâlinde ve işaret-ı cemâlinde ibaret olan Zâtın mahlûku ve memlûkü ve abdi olmam, bana fahr ve şeref için yeter.

Kezâ, had ve hesaba gelmeyen nimetlerini kâf ve nun arasındaki lâtif sandukçalarda iddihar eden ve milyonlarla kantarı tohum ve çekirdek denilen bir avuç dolusu lâtif sandukçalarda kudretiyle toplayan Zât, herşey için bana yeter.

Kezâ, bütün cemal ve ihsan sahipleri yerine, bana o Cemîl ve Rahîm olan Zât yeter ki, bu güzel masnuat, mevsimlerin ve asırların ve dehirlerin müruruyla Onun envar-ı cemâlini tazelandirmek için fenâyâ mazhar olan aynalardan başka birşey değildir; ve bu bahar ve yaz mevsimlerinde tekrarlanan nimetler ve birbirini takip eden meyveler,

mahlûkatın ve günlerin ve senelerin gelip geçmesiyle Onun daimî nimetlerinin teceddüdü için mazharlardan ibarettir.

Kezâ, Hâlık-ı Mevt ve Hayatın esmâsının cilvelerine bir harita ve fihriste ve fezleke ve mizan ve mikyas olmam, bana hayat ve mahiyet-i hayat itibarıyla yeter.

Kezâ, bütün Esmâ-i Hüsnânın müsemması olan Fâtırımın şuûnât-ı zâtiyesine hayatımın mazhariyeti sırrıyla, kalem-i kudretle yazılan ve o Kadîr-i Mutlak ve Hayy-ı Kayyûmun esmâsını gösterip anlatan bir kelime olmam, hayat ve vazife-i hayat itibarıyla bana yeter.

Kezâ, beni, hedâyâ-yı rahmetinin müzeyyenatını muhtevî vücut hullemin ve fitrat kaftanımın ve muntazam hayat gerdanlığımın murassaatiyle tezyin eden Hâlıkımın esmâsının cilveleriyle süslenerek kardeşlerim olan mahlûkata ilân ve teşhirim ve Hâlık-ı Kâinatın nazar-ı şuhuduna ilân ve izharım, hayat ve hukuk-u hayat itibarıyla bana yeter.

Kezâ, hukuk-u hayatım itibarıyla, zîhayatların Vâhib-i Hayata olan tahiyyatlarını fehmetmem ve onlara şahit olup şahitlik etmem bana yeter.

Kezâ, Sultan-ı Ezelîmin nazar-ı şuhuduna arz olunmanın şuur ve imanında olarak Onun cevâhir-i ihsânâtının murassaatiyle süslenip güzelleşmem, hayatımın hukuku olarak bana yeter.

Kezâ, Onun mahlûku ve masnuu ve mahlûku olduğuma ve Ona muhtaç bulunduğuma ve Onun, hikmetine ve rahmetine lââyık bir surette beni terbiye eden ve bana lütufta bulunup nimetlerini ihsan eden Hâlık-ı Rahîmim ve Rabb-i Kerîmim olduğuna dair iz'ânım ve şuurum ve imanım, hayat ve lezzet-i hayat itibarıyla bana yeter.

Kezâ, acz-i mutlak ve fakr-ı mutlak ve za'f-ı mutlakımın misaliyle o Kadîr-i Mutlakın meratib-i kudretine ve o Rahîm-i Mutlakın derecat-ı rahmetine ve o Kaviyy-i Mutlakın tabakat-ı kuvvetine mikyas teşkil etmem, hayat ve kıymet-i hayat itibarıyla bana yeter.

Kezâ, cüz'î ilim, irade ve kudret gibi sıfatlarımın cüz'îliğinin mâkesiyetiyle Hâlıkımın muhit sıfatlarını fehmetmem bana yeter. Nitekim benim cüz'î ilmimin mizanıyla Onun muhit ilmimi fehmederim.

Hâkezâ, benim İlâhımın Kâmil-i Mutlak olduğuna ve kâinatta kemâlât olarak ne varsa Onun kemâlinin âyetlerinden bir âyet ve Onun kemâlinin işaretlerinden bir işaret olduğuna dair ilmim, kemal olarak bana yeter.

Kezâ, nefsimde kemâlât olarak iman-ı billâh bana yeter; çünkü beşer için iman bütün kemâlâtın menbaıdır.

Kezâ, muhtelif cihazatımın lisanıyla istenilen envâ-ı hâcâtımın hepsi için, bütün Esmâ-i Hüsnânın müsemması olan, beni yediren ve içiren ve terbiye ve tedbir eden ve benimle

konuşan, celâli herşeyden nihayetsiz derecede yüce olan ve lütuf ve ihsanı herşeyi kuşatan İlâhım ve Rabbim ve Hâlıkım ve Musavvirim bana yeter.

Dördüncü Nükte

Benim suretimi ve emsalim olan zîhayatların suretlerini basit bir sudan lâtif san'atıyla ve herşeye nüfuz eden kudreti ve hikmetiyle ve herşeyi her şe'niyle ihata eden rububiyetiyle açan Zât, bütün metalibim için bana yeter.

Kezâ, beni inşa eden, kulağımı ve gözümü açan, cismime lisanımı ve kalbimi derc eden, vücuduma ve cihazatıma, rahmet hazinelerinin çeşit çeşit müddeharatını tartacak hesapsız mizanlar yerleştiren ve kezâ lisanıma ve kalbime ve fitratıma, esmâsının çeşit çeşit definelerini anlamaya yarayacak hesapsız hassas âletler yerleştiren Zât, benim bütün makasıdına yeter.

Kezâ, bana bütün enva-ı nimetini ihsas etmek ve ekser tecelliyat-ı esmâsını tattırmak için, celîl ulûhiyetiyle ve cemîl rahmetiyle ve kebîr rububiyetiyle ve kerîm re'fetiyle ve azîm kudreti ve lâtif hikmetiyle benim küçük ve hakir şahsımda ve zayıf ve fakir vücudumda bu âzâ ve âlâtı ve bu cevârih ve cihazatı ve bu havâss ve hissiyatı ve bu letaif ve maneviyatı derc eden Zât bana yeter.

Beşinci Nükte

Ben ve herbir fert, halen ve kâlen, müteşekkir ve müftehir olarak, şöyle demeliyiz:

Beni halk eden ve adem zulmetinden çıkararak bana vücut nurunu in'âm eden Zât bana yeter.

Kezâ, sahibine herşeyi veren ve onun elini herşeye uzatan hayat nimetini bana bağışlayarak beni hayat sahibi yapan Zât bana yeter.

Kezâ, insanı, âlem-i kebîrden mânen daha büyük bir küçük âlem yapan insaniyet nimetini bana bağışlayarak beni insan yapan Zât bana yeter.

Kezâ, dünya ve âhireti nimetlerle dolu iki sofraya haline getirerek iman eliyle mü'mine takdim eden iman nimetini bana bağışlayarak beni mü'min yapan Zât bana yeter.

Kezâ, beni habibi olan Muhammed Aleyhissalâtü Vesselâmın ümmeti yaparak, imanda bulunan ve bütün kemâlât-ı beşeriye meratibinin fevkinde olan muhabbet ve mahbubiyet-i İlâhiye nimetini bana bağışlayan ve bu muhabbet-i imaniye ile mü'minin istifadesini imkân ve vücub dairelerinin nihayetsiz müştamilâtına kadar genişleten Zât bana yeter.

Kezâ, beni câmid kılmayıp, hayvan yapmayıp, dalâlette bırakmayarak, cins ve nevi ve din ve iman itibarıyla mahlûkatının pek çoğundan üstün kılan Zât bana yeter ki, hamd de Ona, şükür de Ona mahsustur.

Kezâ, "Ne yere, ne de göğe sığmadım; Ben bir mü'min kulumun kalbime sığdım" meâlindeki hadisın sırrıyla, yani, bütün kâinata tecellî eden esmâ-i ilâhiyenin bütün tecelliyatına insanın câmi bir mazhar olması sırrıyla, kâinata sığmayan bir nimeti bana bağışlayarak beni esmâsının tecelliyatına câmi bir mazhar yapan Zât bana yeter.

Kezâ, bende bulunan mülkünü muhafaza etmek üzere benden satın alarak sonra bana iade eden ve karşılığında bize Cenneti veren Zât bana yeter. Vücudumun zerrelere zerrât-ı kâinatla darbı adedince Ona şükür ve hamd olsun.

Hasbî Rabbî Cellallah.

Nûr Muhammed Sallallah.

Lâilâhe illallah.

Hasbî Rabbî Cellallah.

Sirru kalbî zikrullah.

Zikrû Ahmed Sallallah.

Lâilâhe illallah.

ALTINCI BAB

لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

hakkındadır. [Çok risalelerde beyan etmişiz ki, insanın fitratında hadsiz bir acz ve nihayetsiz bir fakr bulunmakla beraber, hadsiz a'dâsi ve nihayetsiz metalibi vardır. İnsan, bu acz, bu fakrdan fitraten bir Kadîr, bir Rahîme ilticaya muhtaçtır. Nasıl ki, Hasbünallahü ve ni'me'l-Vekîl birinci cümlesini aczine merhem ve bütün a'dâsına karşı bir melce gösterir. Ve ni'me'l-Vekîl cümlesi de fakrına deva ve bütün metalibine bir vesileyi gösterdiği gibi, Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-Aliyyi'l-Azîm dahi başka bir surette, aynen Hasbünallah gibi, acz ve fakr-ı beşerînin ilâci ve lâ havle kelimesi a'dâsına karşı nokta-i istinadı kendi kuvvetinden teberri etmekle kuvve-i İlâhiyeye iltica ve lâ kuvvete kelimesiyle metalibine, hâcâtına vesile-i mutlak tevekkül ile kudret-i İlâhiyeye itimaddır. Bu lâ havle ve lâ kuvvete cümlesinin pek çok meratibini kendimde tecrübeyle hissetmişim. O mertebeleri birer birer kısa kelimelerle işaretler koymuşum. O işaretler vasıtasıyla o meratipleri mülâhaza ediyorum. Bu babda kısmen o mertebeleri remzedenden kelimeler aynen zikredilecektir.]

Bismillahirrahmânirrahîm.

Ey İlâhım ve Seyyidim ve Mâlikim,

Fakrım nihayetsizdir. Hâcâtım ve metâlibim had ve hesaba gelmez. Benim elim ise, matlaplarımın en ednâsına yetişmez. Havl ve kuvvet ancak Sen'indir, ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerîmim! Ey Hasîb, ey Vekîl, ey Kâfi!

İlâhî, İhtiyarım zayıf bir kıl gibi; emellerim ise hesaba gelmez. Hiçbir zaman onlardan müstağnî kalamayacağım şeylere ulaşmaktan ise her zaman âcizim. Havl ve kuvvet ancak Sen'indir, ey Ganî, ey Kerîm, ey Kefîl, ey Hasîb, ey Kâfi!

Ey İlâhım ve Seyyidim ve Mâlikim,

Benim iktidarım bir zayıf zerre gibidir. Düşmanlar, illetler, evhamlar, korkular, elemeler, hastalıklar, zulmetler, dalâletler ve uzun seferler ise hesaba gelmez. Bütün bunlardan beni kurtaracak havl ve onlara mukabele edecek kuvvet ancak Sen'indir, ey Kavî, ey Kadîr, ey Karîb, ey Mücîb, ey Hafîz, ey Vekîl!

İlâhî! Tıpkı emsâlim gibi, benim de hayatım çabuk söner bir şuleciktir. Emellerim ise hesaba gelmez. Bütün bunların talebinden beni müstağnî kılabilecek havl ve onların tahsiline yetecek kuvvet ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Hayy-ı Kayyûm, ey Hasîb-i Kâfi, ey Vekîl-i Vâfi!

İlâhî! Tıpkı akranım gibi, benim ömrüm de tükenip gidecek bir dakikadan ibarettir. Maksat ve matluplarım ise had ve hesaba gelmez. Onlara karşı havl ve onlara yetecek kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Ezelî ve Ebedî, ey Hasîb-i Kâfi, ey Vekîl-i Vâfi!

İlâhî! Şuurum, sönüp giden bir lem'acıktır. Senin envâr-ı marifetinin muhafazası ve zulmet ve dalâletlerden muhafaza için bana lâzım olan şey ise, had ve hesaba gelmeyecek kadar çoktur. O zulmet ve dalâletlerden muhafaza edecek havl ve o hidayet ve envâra beni eriştirecek kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Alîm, ey Habîr, ey Hasîb, ey Kâfî, ey Hafîz, ey Vekîl!

İlâhî! Nefsim sabırsızdır, kalbim feryad eder durur. Sabrım zayıf, cismim nahif, bedenim alîl ve zelîldir. Buna mukabil üzerimdeki maddî ve mânevî yükler ağır, hem pek ağırdır. Bütün bu yüklerin ağırlığından beni halâs edecek havl ve onların hamline beni muktedir kılabacak kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir ey Rabb-i Rahîmim ve ey Hâlık-ı Kerîmim, ey Hasîb, ey Kâfî, ey Vekîl, ey Vâfî!

İlâhî! Zaman denen ve sür'atle akan azîm bir selden benim nasibim, çabuk akıp giden bir andan ibarettir. Mekândan nasibim ise ancak bir kabir kadardır. Bununla beraber, sair bütün mekânlarla ve zamanlarla benim alâkam var. İşte o alâkadan havl ve bütün o zaman ve mekânlardakine beni isal edecek kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey bütün kevn ve mekânların Rabbi, ey bütün asırların ve zamanların Rabbi, ey Hasîb-i Kâfî, ey Kefîl-i Vâfî!

İlâhî! Aczim nihayetsiz, zaafım hadsizdir. Bana elem veren düşmanlarım ve beni korkutan ve tehdit eden belâlar ve âfetler ise hadsizdir. Onların hücumlarına karşı nokta-i istinad olacak havl ve onları def edecek kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Kavî, ey Kadîr, ey Karîb, ey Rakîb, ey Kefîl, ey Vekîl, ey Hafîz, ey Kâfî!

İlâhî! Fakrım hadsiz, ihtiyacım nihayetsizdir. Hâcât ve metalibim ve vazifelerim ise hesaba gelmez. Onlara karşı koyacak havl ve onları kazâ edecek kuvvet ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Ganî, ey Kerîm, ey Muğnî, ey Rahîm!

İlâhî! Kendi havl ve kuvvetimden teberrî edip Senin havl ve kuvvetine sığındım. Beni kendi havl ve kuvvetime terk etme, yâ Rabbi! Benim aczime ve zaafıma ve fakrıma ve ihtiyâcâtıma merhamet et. Göğsüm daraldı, ömrüm gitti, sabrım bitti, fikrim uçup gitti. İçimi de, dışımı da Sen bilirsin. Bana fayda ve zarar verecek şeylerin mâliki Sensin. Üzüntümü sürura, güçlüklerimi kolaylığa çevirmeye kadir olan da Sensin. Bütün sıkıntılarımı gider, benim ve kardeşlerimin bütün güçlüklerini kolaylaştır.

İlâhî! Sevk edilmekte olduğum istikbale ve korkularına nokta-i istinad olacak havl ve alâkadar olduğum mâziye ve lezzetlerine karşı kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Ezelî ve Ebedî!

İlâhî! Korktuğum ve kurtulamadığım zevâle karşı nokta-i istinadım olacak havl ve hayatımdan kaybolup giden ve beni tahassüre sevk eden şeyleri bana tekrar verecek kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Sermedî, ey Bâkî!

İlâhî! Adem zulmetinden havl ve vücut nuru için kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Mûcid, ey Mevcud, ey Kadîm!

İlâhî! Hayatla beraber gelen zararlardan beni kurtaracak havl ve hayatın lâzımı olan süruru celb edecek kuvvet ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Müdebbir, ey Hakîm!

İlâhî! Zîşuurlara hücum eden elemelerden koruyacak havl ve his sahiplerinin matlubu olan lezzetlere eriştirecek kuvvet ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Mürebbî, ey Kerîm!

İlâhî! Akıl sahiplerine ârız olan kötülüklerden koruyacak havl ve himmet sahiplerini tezyin eden mehasine eriştirecek kuvvet ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Muhsin, ey Kerîm!

İlâhî! Ehl-i isyana gelen nikmetlere karşı havl ve ehl-i taate erişen nimetler için kuvvet, ancak Senin havl ve kuvvetindir, ey Gafûr, ey Mün'im!

İlâhî! Hüzünlere karşı nokta-i istinad ancak Senin havlin, feraha eriştirecek kuvvet ancak Senin kuvvetindir. Çünkü güldüren de Sensin, ağlatan da, ey Cemîl, ey Celîl!

İlâhî! Hastalıklara karşı nokta-i istinad Senin havlin, âfiyeti veren kuvvet ancak Senin kuvvetindir, ey Şâfî, ey Muâfî!

İlâhî! Elemelere karşı nokta-i istinad ancak Senin havlin, emeller için vesile-i vusul ancak Senin kuvvetindir, ey Müncî, ey Mugîs!

İlâhî! Zulmetlere karşı nokta-i istinad Senin havlin, nuru ihsan eden ise ancak Senin kuvvetindir, ey Nur, ey Hâdî!

İlâhî! Şerden mutlak kurtuluş Senin havlinle, hayırların aslına erişmek ancak Senin kuvvetindedir, ey bütün hayır elinde bulunan Zât, ey gücü herşeye yeten Kadîr, ey kullarını her haliyle gören Basîr, ey mahlûkatının bütün ihtiyaçlarından haberdar olan Habîr!

İlâhî! Senin ismetinden başka mâsiyetten koruyacak havl, Senin tevfikinden başka tâate muvaffak edecek kuvvet yoktur, ey Muvaffık, ey Muîn!

İlâhî! Hemcinsim olan insan nev'iyile pek şiddetli alâkam var. Hâlbuki "Her nefis ölümü tadıcıdır" âyeti beni tehdit eder ve nev'ime ve cinsime müteallik bütün emellerimi söndürür ve nev-i insanın ölümünü bana haykırır. Bu mevt ve bu feryattan neş'et eden bu hüzn-ü elîme karşı nokta-i istinadım ancak Senin havlindir. Ve zeval bulanların kalb ve ruhumdaki yerini tesellîsiyle dolduracak ancak senin kuvvetindir. Çünkü herşeye kâfi olan ve hiçbir şey Onun yerini tutamayan Sensin.

İlâhî! Evim ve menzirim olan dünya ile alâkam pek şiddetlidir. Halbuki "Onun üzerindeki herkes fânidir. Bâkî kalan ise, Celâl ve İkrâm Sahibi olan Rabbinin zâtıdır" [Rahmân Sûresi, 55:27.] âyeti, benim şu evimin harap olacağını ve bu yıkılmaya mahkûm evin sâkinleri olan mahbuplarımın zeval bulacağını ilân ediyor. İşte bu feci musibete ve göçüp giden ahababımın firaklarına karşı nokta-i istinat ancak Senin havlindir. Ve bu musibet ve

firaklara karşı beni tesellî edecek ve bütün onların yerini tutacak olan, ancak Senin kuvvetindir, ey tecelliyât-ı rahmetinden birtek cilve, benden ayrılan herşeyin yerini tutan Zât!

İlâhî! Mahiyetimin câmiyeti ve bana in'âm ettiğin cihazatımın kesreti itibarıyla pek çok alâkalarım [Bu Lâ havle ve lâ kuvvete'ye dair mertebelerde, hakikatlerine yalnız işaretler edildi. Burhanlar, deliller zikredilmedi. Çünkü geçmiş bablarda zikredilen yüzer, belki binler vahdaniyet burhanları ve rububiyet delilleri, umumiyetle Lâ havle ve lâ kuvvete'nin hakikatlerine delillerdir. Onun için ayrı ayrı deliller zikredilmedi.] ve kâinata ve bütün envâına uzanan şiddetli ihtiyaçlarım var. Halbuki, "Onun zâtından başka herşey yok olup gidicidir. Hüküm Ona aittir; siz de Ona döndürüleceksiniz" [Kasas Sûresi, 28:88.] âyeti beni tehdid eder ve mevcudatın pek çoğuyla olan alâkamı keser. Ve herbir alâkanın kesilmesiyle, ruhumda bir yara ve mânevî bir elem tevellüt eder. İşte bu nihayetsiz yaralara karşı nokta-i istinat ancak Senin havlin, onları tedavi edecek ise ancak Senin kuvvetindir, ey herşeye kâfi gelen ve bütün eşya birtek şey için Onun teveccüh-ü rahmetinin yerini tutamayan Zât, ey bir kimse için var olduğunda o kimse için herşey var olan ve bir kimse için var olmayışının yerini bütün eşya tutamayan Zât!

İlâhî! Cismânî şahsiyetime benim çok şiddetli alâkam ve iptilâ ve meftuniyetim var. Öyle ki, zâhirî nazarımda, cismim güya bütün âmâl ve metalibimin tavanına uzanan ve onları ayakta tutan bir direktir. Bende şiddetli bir aşk-ı beka var. Halbuki cismim demirden veya taştan değil ki filcümle devam edebilsin. Belki cismim her an dağılmak üzere bulunan et ve kan ve kemikten yapılmıştır. Hayatım dahi cismim gibi her iki taraftan tahdit edilmiştir ve yakın bir zamanda mevtin hâtemiyle mühürlenecektir. Bana gelince, ihtiyarlıktan saçım tutuşmuş, hastalıktan sırtım ve göğsüm darbelenmiştir. Bu hal bana meşakkat, sıkıntı, ızdırıp, elem ve hüzn veriyor. Bu feci vaziyet karşısında nokta-i istinat ancak Senin havlindir; bana hüzn veren şeylere karşı beni tesellî edecek ve kaybettiklerimi telâfi edecek ve elimden gidenlerin yerini tutacak ancak Senin kuvvetindir, ey Bâkî olan Rabbim, ey Onun bâkî esmâsından bir isme yapışan herkes Onun beka ve ibkasiyla beka bulan Bâkî!

İlâhî! Ben ve bütün zîhayatlar, kendisinden kaçış olmayan mevt ve zevalden şiddetli bir havf ile korkuyoruz. Ve benim, devamı olmayan hayat ve ömre karşı şiddetli bir muhabbetim var. Hâlbuki ecellerle bizim cisimlerimize hücum eden mevtin sür'ati, ne bende, ne de bir başkasında dünyevî emellerden hiçbir emel bırakmaksızın hepsini kesip atıyor ve hiçbir lezzet bırakmaksızın hepsini tahrip ediyor. Bu feci belâyaya karşı nokta-i istinat ancak Senin havlin ve buna karşı bizi tesellî edecek ancak Senin kuvvetindir, ey Hâlık-ı Mevt ve Hayat! Ey hayat-ı sermediye sahibi olan Zât! Ey kendisine temessük ve teveccüh edenlerin ve kendisini tanıyan ve sevenlerin hayatını idame eden ve ölümü onlar için teceddüd-ü hayat ve tebdil-i mekân hükmüne getiren Zât! İşte o zaman "Haberiniz olsun ki, Allah'ın dostları için ne bir korku vardır, ne de onlar mahzun olacaklardır" [Yûnus Sûresi, 10:62.] sırrıyla, ölüm ne bir hüzn, ne de elem sebebi olur.

İlâhî! Nev'im ve cinsim itibarıyla alâkalarım ve gökleri ve yeri kuşatan teellümat ve temenniyatım var. Fakat hiçbir surette emrimi ne göklere, ne de yere dinletecek ve emellerimi o cirimlere bildirecek bir kuvvetim olmadığı gibi, bu iptilâ ve alâkaya karşı bir nokta-i istinadım da yok. Bütün bunlara yetecek ancak Sen'in havl ve kuvvetin var, ey Göklerin ve Yerin Rabbi, ve ey gökleri ve yeri salih kullarına teshir eden Zât-ı Zülcelâl!

İlâhî! Benim ve bütün akıl sahiplerinin, geçmiş ve gelecek zamanlarla alâkalarımız var. Hâlbuki biz daracık bir zaman-ı hazırda mahpusuz; mazi ve müstakbelden en yakınına bile elimiz yetişmez ki bizi sevindirecek birşeyi celb edelim yahut bizi üzen birşeyi kendimizden uzaklaştıralım. Bu hal karşısında nokta-i istinat ancak Senin havlin ve bu halin en güzel bir hale tahviline yetecek kuvvet ancak Senin kuvvetindir, ey asırların ve zamanların Rabbi!

İlâhî! Benim fitratımda ve her bir ferдин fitratında, ebedü'l-âbâda uzanan ebedî emeller ve sermedî matlaplar var. Çünkü fitratımıza acip ve câmi bir istidat tevdi olunmuş; ve öyle bir ihtiyaç ve muhabbet verilmiş ki, dünya ve içindekiler onu doyurmaz; o ihtiyaç ve o muhabbet, bâkî Cennetten başka hiçbir şeye razı olmaz ve o istidat saadet-i ebediyeden başka hiçbir şeyle tatmin olmaz, ey dünya ve âhiretin Rabbi ve ey Cennetin ve dâr-ı kararın Rabbi! [Lâ havle ve lâ kuvvete'nin meratibindeki yirmi mertebe başta yazılacaktı. Âhirde yazacağım diye tehir ettim. Âhire geldiğimiz vakit, şimdilik taahhur etti. Çünkü izah edilse çok uzun olurdu. Kendime mahsus, yalnız işaretlerle yazılsaydı, az istifade edilirdi. Başka vakte taalluk etti.]